

Lingsoft® Language Library

Fred Karlsson

FINLANDS SPRÅK 1917–2017

foto: SLSA

Suomi
Finland
100

Lingsoft®

30

YEARS OF
LEADING
LANGUAGE
MANAGEMENT

FINLANDS SPRÅK 1917–2017

Suomi
Finland
100

Fred Karlsson

FINLANDS SPRÅK 1917–2017

All kopiering, helt eller delvis, av innehållet i detta verk är förbjuden enligt lagen om upphovsrätt (404/61, inklusive senare ändringar) utan explicit tillstånd.

Tillstånd för delvis fotokopiering fås av KOPIOSTO rf enligt fullmakt av upphovsmännen och förläggarna.

Tillstånd för annat bruk fås av rättsinnehavarna för respektive verk.

Lingsoft Language Library

-publikationer nr. 1/2017

© Fred Karlsson och Lingsoft Ab;
artikeln om karelska språket: Vesa
Koivisto och Lingsoft Ab

Utgivare

Lingsoft Ab

Förläggare och försäljning

Lingsoft Ab, Köpmansgatan 5 A, 20100

Åbo

tfn (02) 279 3300

www.lingsoft.fi

Grafisk design

Ari Salonen / Fokusdesign Oy

Tryckort

Hansaprint Ab, Åbo 2017

ISBN 978-952-6640-92-1 (hft.)

ISBN 978-952-6640-93-8 (EPUB)

ISBN 978-952-6640-94-5 (HTML)

ISBN 978-952-6640-85-3 (PDF)

Lingsoft®

30

***YEARS OF
LEADING
LANGUAGE
MANAGEMENT***

Innehåll

Utgivarens hälsning	8
Tervetuloa! (finska)	10
I januari 1917...	12
En översikt av Finlands språkmiljö 1917–2017	14
Finska språket	20
Svenska språket	28
Nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska	34
Finska teckenspråket och finlandssvenska teckenspråket	40
Romani	48
Tatariska	54
Jiddisch	58
Karelska	62
Ryska	68
De främmande språken	74
Finlands 500 språk	78
Delegationens för språkärenden samråd 20.10.2016	82
Språkbarometern 2016	84

Utgivarens hälsning

För utgivaren Lingsoft Ab utgör Fred Karlssons förhandenvarande verk *Finlands språk 1917–2017* en jubileumspublikation för Finlands självständighet. Vi på Lingsoft är stolta över att få presentera detta verk och dess olika språkversioner som en del av programmet för att fira Finlands hundraårsjubileum.

Verket *Finlands språk 1917–2017* är en kompakt samlande skildring av språklandskapet under självständigheten och förändringarna i detta landskap: de talade och skrivna språkens, de vardagliga och officiella språkens samt den växlande språkmångfaldens Finland. Språkpolitiken och språklagstiftningen utgör en del av Finlands språklandskap. Under 1900-talets första årtionden påverkades nationalspråkens ställning av samhällsspänningar, medan de under millennieskiftets årtionden påverkats av den språkliga mångfald som internationaliseringen, globaliseringen och den växande kulturella mångfalden medför. Språklandskapet lever och utgör en central del av det självständiga Finlands verklighet förr och nu.

Finlands språk 1917–2017 publiceras på tre språk: Finlands nationalspråk finska och svenska, samt på engelska för internationell distribution. Alla språkversioner kan dessutom läsas i elektroniskt format, både som en webbplats och som en e-bok.

Den trespråkiga kampanjen på sociala medier som stöder sig på verket förmedlar också separat viktiga fakta om det finländska språklandskapet. På det här sättet strävar vi till att som jubileumsårets höjdpunkt göra verket tillgängligt särskilt för skolelever, ungdomar, invandrare samt alla som är intresserade av Finlands språkliga förhållanden och språkpolitik nästan var som helst i världen.

Verkets författare Fred Karlsson, professor emeritus i allmän språkvetenskap vid Helsingfors universitet, är en meriterad expert i ämnet, en internationellt ansedd forskare och en pionjär inom finländsk språkteknologi. Han grundade Lingsoft Ab 1986 tillsammans med Kimmo Koskenniemi, professor emeritus i

---

språkteknologi vid Helsingfors universitet.

Lingsoft tackar författaren och de övriga som bidragit till verkets uppkomst, Vesa Koivisto som skrev delen om det karelska språket, samt Okan Daher, Kimmo Granqvist, Ritva Takkinen och Jan-Ola Östman som kom med förbättringsförslag.

För Lingsoft, som firar sitt 30e verksamhetsår, har deltagandet i Finland 100-projektet med ett verk som presenterar Finlands självständighets språk utgjort ett naturligt sätt att hedra och fira självständighetens stora jubileumsår.

Finlands språk 1917–2017 kan laddas ner avgiftsfritt som e-bok i Lingsofts dotterbolags Ellibs e-bokhandel på adressen www.ellibs.com.

Webbplatsens tre språkversioner finns på adresserna:

suomenkielet100.fi

finlandssprak100.fi

languagesoffinland100.fi

Twitter-kontona för sin egen kampanj under jubileumshösten:

[@Suomenkielet100](https://twitter.com/Suomenkielet100)

[@FinSprak100](https://twitter.com/FinSprak100)

[@FinLanguages100](https://twitter.com/FinLanguages100)

Med vänlig hälsning till sina läsare under Finlands jubileumsår

Lingsoft Ab

Tervetuloa! **(finska)**

I kälkbacken på Drumsö i Helsingfors i december 1917 (foto: SLSA).

Välkommen (ruotsi)

Bures boahtin (pohjoissaame)

Tiervápuáttim (inarinsaame)

Tiörv pue 'ttmest (koltansaame)

Tulgua terveh! (karjalan kieli)

Rahim itegez (tataari)

Добро пожаловать (venäjän kieli) Mishto-avilian tü (romanin kieli)

Borekh-Habo ברוכים-הבא (jiddish)

https://www.facebook.com/fiblul/about/?ref=page_internal

I januari 1917...

1

... var det stora Rysslands lilla storfurstendöme Finland på väg in i de konvulsioner som det innebar att förklara sig självständigt. Språkstriden mellan finska och svenska hade hållit på i decennier. År 1902 hade det visserligen givits en kejslerlig förordning enligt vilken finskan blev ett officiellt språk, jämställt med svenskan. I enspråkiga kommuner skulle domstolar och kommunala myndigheter använda kommunens protokollsspråk. Medborgarna fick rätt att vid kontakt med myndigheter använda sitt eget språk. Genom 1902 års språkförordning löste man det besvärligaste språkproblemet. Finskan blev landets huvudspråk.

Men de ryska planerna låg på lur. Ofärdsåren kring år 1900 hade visat de ryska ambitionerna. År 1902 blev inte bara finskan utan också ryskan ett av Finlands tre officiella språk och samtidigt ett obligatoriskt skolämne. Man försökte göra ryskan till

ämbetspråk för de högsta statsorganen i Finland. Skolundervisningen i ryska intensifierades.

Ryssland förlorade det rysk-japanska kriget 1904–1905. Det här ledde till omfattande oroligheter. Det blev storstrejk i Finland 1905. År 1907 fick Finland en ny riksdag baserad på allmän och lika rösträtt. Där invaldes 19 kvinnor, som de första i hela världen. På 1910-talet intensifierades förryskningsåtgärderna. Torparfrågan höll på att paralysera samhället. I riksdagsvalet 1916 fick socialdemokraterna absolut majoritet med 103 mandat.

Efter marsrevolutionen 1917 abdikerade tsar Nikolaj II. Bolsjevikerna tog makten i november. Den 6 december 1917 förklarade Finland sig självständigt under djup inrikespolitisk splittring. De första undertecknarna av självständighetsförklaringen var riksföreståndaren P. E. Svinhufvud och textens författare, riksdagsmannen, senatorn och professorn i finska språket och litteraturen E. N. Setälä.

Bara 52 dagar senare, den 27 januari 1918, utbröt inbördeskriget.

---

1 Jag tackar Vesa Koivisto, som skrivit avsnittet om karelskan, samt Okan Daher, Kimmo Granqvist, Ritva Takkinen och Jan-Ola Östman, som gett nyttiga kommentarer. Institutionen för moderna språk vid Helsingfors universitet och Svenska Litteratursällskapet i Finland har understött projektet.

Suomen Senaatti:

P. L. Huusikangas

Ryöstö Kallio

Luomatalo

Kesäniemi

W. J.

W. J.

E. S. Linn

Jalmari Castrén

Arthur Castrén

Juhani Arajärvi

E. Y. Peltonen

L. A. Poutanen

Självständighetsförklaringens
underteckningar.

En översikt av Finlands språkmiljö 1917–2017

Före 1917 hade det aldrig stadgats på lagnivå om Finlands språkliga förhållanden. Ständerna i ständslandtdagen fram till 1907 hade fördelat sig 2–2 i språkfrågan. Adeln och borgarna var svensksinnade, prästerna och bönderna finsksinnade. Då det behövdes tre ständer för att stifta lagar kom man ingen vart med språkfrågan. Därför gavs språkförordningen 1902 uttryckligen som en förordning.

Den folkvalda riksdagen mottog 1907 genast tre motioner om språkfrågan. Ett förslag var att finskan skulle bli landets enda officiella språk, ett annat att både finskan och svenskan skulle vara nationalspråk. De här motionerna togs inte till behandling. Förryskningspolitiken tilltog och dominerade dagordningen.

Finlands gällande grundlagar var de gamla svenska lagarna från tiden före 1809, som hade upphävts i Sverige redan 1810. I Finlands nya regeringsform kunde man inte komma

förbi stridsfrågan om svenskans ställning. Efter omfattande politiska förvecklingar godkände riksdagen i juli 1919 regeringsformen. Där ingick den viktiga 14 §, språkparagrafen som ännu skulle konkretiseras med en språklag:

- Finlands nationalspråk är finska och svenska.

Denna paragraf gäller ännu idag (Finlands grundlag 731/1999, 17 §). Andra språk än finska och svenska nämndes inte 1919.

Första världskriget led mot sitt slut. En av de otaliga internationella tvisterna gällde Ålands ställning. Frågan hade både inrikes- och utrikespolitiska aspekter. Ålänningarna ville ansluta sig till Sverige, och intresse fanns i Sverige att ta emot Åland och ålänningarna. En liknande separatism förekom i Österbottens svensksbygder. De mest radikala talade om att bilda utbrytarstaten ”Östsvenskland” på den österbottniska kusten.

För att förhindra detta och lugna ner den inrikespolitiska situationen krävde Svenska folkpartiet noggrant specificerade rättigheter för svenska språket, bland annat status som nationalspråk som redan Regeringsformen utlovat i 14 §. Äktfinsheten höll på att gry. Det

nygrundade Nationernas förbund hade åtagit sig att lösa Ålandsfrågan på förhandlingens väg.

Ålands, det självstyrda örikets, flagga..

För att Finland inte skulle förlora Åland, och för att tona ner den inflammerade språkpolitiska diskussionen, stiftade riksdagen år 1922 två språklagar, som med små förändringar var i kraft ända in på 2000-talet. Den ena gällde de språkliga rättigheterna för finsk- och svensktalande, den andra kraven på språkkunskap för statstjänstemännen. E. N. Setälä gjorde utkast till lagtexterna. Regeringsformens stipulation om de två nationalspråken finska och svenska förblev i kraft. Setälä publicerade några år senare, 1924, en bok på 400 sidor, *Kielilaki ynnä siihen liittyvät lait ja asetukset*. Där beskrev han i detalj hur språklagarna

skulle tillämpas i praktiken.

Precis som i Regeringsformen, nämndes inga andra språk i 1922 års språklagar. Finskan och svenskan var landets officiella nationalspråk. De tre samiska språken och Finlands övriga minoritetsspråk förblev onoterade och i praktiken på olika sätt diskriminerade fram till 1970-talet och ännu delvis in på 2000-talet.

Mellan krigen förekom sammanstötningar mellan finsk- och svenskspråkiga, främst i studentkretsar och bland andra manliga ungdomar. De här tvisterna bilades då man kom till en kompromiss om språkförhållandena vid Helsingfors universitet, som reglerades i en lag år 1937. Krigen utjämnade språkkonflikten. År 1945 kom ett kommittébetänkande med den talande titeln "Språkfredskommitténs betänkande". Från 1960-talet har den största språkpolitiska tvisten varit den obligatoriska undervisningen i det andra inhemska språket, speciellt svenskan i finska skolor. Riksdagen har efter år 1990 tre gånger röstat i frågan och varje gång förkastat initiativen att göra denna undervisning frivillig. År 2004 avskaffades dock det obligatoriska provet i studentexamen i det andra inhemska språket.

I det gamla folkskolesystemet fram

till slutet av 1960-talet (före införandet av grundskolan) undervisades det varken i främmande språk eller i det andra inhemska språket. Grundskolan var en enorm innovation beträffande det nationella språkkapitalet. Obligatorisk undervisning infördes både i ett främmande och i det andra inhemska språket för alla elever.

År 1973 kom de första efterkrigstida flyktingarna till Finland, 200 exilchilenare. De första vietnamesiska båtflyktingarna kom år 1979, då Finland ännu var en typisk nationalstat. På 1980- och 1990-talen började Finland öppna sig. Europeiska unionens växande inflytande, Sovjetunionens kollaps, nya utrikespolitiska alternativ, den förstärkta parlamentarismen, globaliseringen, de mer eller mindre utsuddade gränserna, digitaliseringen och andra megatrender förändrade på ett bestående sätt den samhällliga situationen i många länder. Den världsomfattande migrationen började snabbt tillta. Den kom på ett avgörande och bestående sätt att påverka inte minst Europa.

I många länder skedde en förändring i värdegrunden. Det blev viktigt att respektera de mänskliga rättigheterna och i detta sammanhang också minoriteternas rättigheter. Också den

språkliga mångfalden lyftes upp som ett centralt värde i takt med att idealet om en homogen och enspråkig nationalstat hamnade i bakgrunden. De språkliga attityderna blev positivare på flera politikerhåll; minoritetsspråk och invandarspråk lyftes upp och fick mera rättigheter än tidigare. Viktiga etapper var den Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (1992) och Ramkonventionen till skydd för nationella minoriteter (1995). Finland ratificerade dessa år 1998.

Arbetet med att utarbeta en ny grundlag för Finland startade 1995. Den nya grundlagen (731/1999) trädde i kraft år 2000. Paragraf 17 har titeln Rätt till eget språk och egen kultur och tre moment:

- Finlands nationalspråk är finska och svenska.
- Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällliga behov enligt lika grunder.
- Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om

samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.

Moment 3 nämner för första gången talare av andra språk än finska och svenska. Talarna av nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska buntas ihop som 'samer'. Moment 3 är diffust till sitt innehåll. De tre andra lagarna nämnda i moment 2 och 3 behandlas nedan i samband med respektive språk.

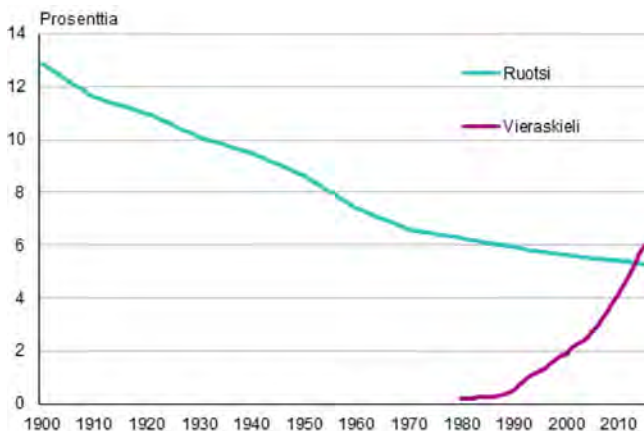
År 2001 inrättades vid inrikesministeriet en tjänst som minoritetsombudsman, senare benämnd diskrimineringsombudsman.

Det gradvisa öppnandet av gränserna sammankopplat med Schengenavtalet har underlättat mobiliteten för stora människogrupper. Immigrationen har tilltagit också i Finland. År 1990 fanns det 25 000 talare med något främmande språk som modersmål. I början av 2017 var antalet 354 000. Det talas uppemot 500 främmande språk i Finland (om detta finns ett skilt avsnitt nedan). Det finns redan nu flera talare av de nya invandrarspråken än av landets traditionella små språkgrupper (svenska, nordsamiska, enaresamiska, skoltsamiska, jiddisch, tatariska, finskt teckenspråk, finlandssvenskt

teckenspråk, karelska). Det sammantagna antalet talare av dessa språk är drygt 300 000. Följande graf visar relationen mellan talare av främmande språk och svenska. (Det absoluta antalet finlandssvenskar har under de senaste åren varit kring 290 000.)

Hösten 2016 fanns det 90 000 talare av främmande språk i Helsingfors, en andel på 14 procent. I de östliga stadsdelarna var den procentuella andelen rentav 23 procent. I slutet av år 2016 var Finlands befolkningsantal drygt 5,5 miljoner. Befolkningen växte under 2016 med 24 000 personer. Men det absoluta antalet modersmålstalare av finska, svenska och de samiska språken minskade, för tredje året i följd. Minskningen var 8 000 personer medan antalet talare av främmande språk växte med 24 000. När man begrundar dessa tal och trender måste man komma ihåg att man i Finland inte kan registrera sig som formellt flerspråkig. Den nya språksituationen har i alla fall redan skapat spänningar som accentuerats av (de sinsemellan splittrade) sannfinländarnas politiska framgångar. Den monokulturella och enspråkiga nationalstatens ideal uppväcks på sina håll medan verkligheten är på väg i motsatt riktning.

Ännu på 1970-talet var Finland ett

Procentuella andelar talare av främmande språk och svenska 1900–2015 (SVT).

land därifrån ”man” (då = finländare) emigrerade, speciellt till Sverige. Nu är Finland landet dit ”man” immigrerar.

Engelskan har länge dominerat undervisningen i främmande språk i de finländska skolorna, speciellt de finskspråkiga. Engelskan är också på frammarsch inom kommunikation, vetenskap, populärkultur osv. på ett sätt som orsakar domänförluster för Finlands alla gamla inhemska språk. Som A1-språk i skolorna står engelska redan för över 90 procent, finska (i de svenska skolorna och för vissa invandrare) för 5 procent, samt tyska, svenska och franska var och en för cirka 1 procent.

De största språkpolitiska utmaningarna i Finland år 2017 är:

- svenskans ställning som national- eller minoritetsspråk;
- obligatoriet för undervisningen i det andra inhemska språket i grundskolan;
- språkliga rättigheter **också i praktiken** för talare av andra språk än finska;
- revitalisering av Finlands små minoritetsspråk, speciellt enare- och skoltsamiskan samt romani;
- ställningen i undervisningen för de nya invandrarspråken, ”hemspråken” (framför allt det största, ryskan);
- den överstora dominansen av engelskan i skolornas språkval, diversifiering av språkvalen;
- trygghandet av tillräckligt digitalt och språkteknologiskt stöd för alla relevanta språk;

- beslut om den optimala åldern för att inleda språkundervisning i daghem och grundskola;
- utnyttjandet av det språkkapital som invandrarna besitter;
- utvecklandet av undervisningen i finska och svenska som andraspråk för invandrare.

Engman, M. 2016. *Språkfrågan. Finlandssvskhetens uppkomst 1812–1922*. Helsingfors: SLS.

Halonen, M., P. Ihalainen & T. Saarinen 2015, red. *Language Policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and Multi-sited Comparisons*. Multilingual Matters: 157. Bristol: Multilingual Matters.

Johansson, M. & R. Pyykkö 2005, red. *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikka ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus.

Karlsson, F. 2014. E. N. Setälä kielipolitiikkona. — *Virtittäjä* 118(2).

Meinander, H. 2016. *Nationalstaten*. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Moring, T. 2005. Eurooppalainen vähemmistökielipolitiikka. — Johansson & Pyykkö 2005, red.

Myntti, K. 2015. *Finlands språklagstiftning*. Åbo: Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi.

Nuolijärvi, P. 2005. Suomen kielet ja kielelliset oikeudet. — Johansson & Pyykkö 2005, red.

Ny språklag. Språklagskommitténs betänkande 2001:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

Nyholm, L. 1991, red. *Kielet kohtaavat*. Meddelanden B:14. Helsinki: Helsingfors universitet, Nordica.

Pentikäinen, J. & V. Anttonen 1995. *Cultural Minorities in Finland. An Overview towards Cultural Policy*. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja 32.

Saukkonen, P[asi]. 2013. *Erlaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.

Setälä, E. N. 1924. *Kielilaki ynnä siihen liittyvät lait ja asetukset*. Otavan asetuskokoelma 45. Helsinki: Otava.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. [Finska Litteratursällskapet]

SLS = Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Språkfredskommitténs betänkande. Kommittébetänkande 1/1945.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Befolkningsstrukturen [nätpublikation]. ISSN=1797-5379. Helsingfors: Statistikcentralen [konsulterad: 31.3.2017]. Näadress: <http://www.stat.fi/til/vaerak/luo.html>

SVT = Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik.

Wickström, M. & C. Wolff 2016, red. *Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekel*. Helsingfors: SLS.

<http://www.kotus.fi/kotus> [Institutet för de inhemska språken]

https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/suomen_kielilainsaadanto [Finlands språkpolitik, på finska]

https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/kielipoliittiset_elimet_suomessa [Finlands språkpolitiska organ, på finska]

<http://oikeusministerio.fi/sv/index/grundlaggandebestammelser/perusoikeudetjademokratia/kielilaki.html> [språkliga rättigheter]

<http://oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1371117791064.html> [Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2013]

<http://www.kieliverkosto.fi/> [nätverket för språkutbildningspolitik]

Finska språket

Finska språket (*suomi, suomen kieli*) är det ena av Finlands två nationalspråk och i praktiken landets huvudspråk. Finskan är ett *gammalt inhemskt språk*, som i sina tidigare former talats här åtminstone tusen år innan området blev en del av det svenska riket på 1200-talet. Begreppet ”Finland” är av mycket yngre datum. Finlands autoktona befolkning, dvs. *ursprungsbefolkning*, är samerna (s förfäder) som bebodde större delen av landytan då finnarna kom.

År 1920 talade 2,7 miljoner personer finska, 89 procent av befolkningen. Andelen växte till år 1990, då antalet var 4,67 miljoner = 93,5 procent. Sedermera har andelen sjunkit så att 4,86 miljoner finskspråkiga 1.1.2017 utgjorde 88 procent av befolkningen på 5,5 miljoner. Som andraspråk talas finska av en halv miljon människor i Finland.

Finska har talats i Sverige sedan slutet av medeltiden och är sedan år 2000 ett minoritetsspråk i Sverige. År 2010 blev finskan ett av Sveriges fem *nationella minoritetsspråk*. Språkformen i Sverige heter **sverigefinska** (*fi. ruotsinsuomi*). Antalet personer i Sverige som talar sverigefinska är 300 000. Om

alla personer i Sverige med finskt påbrå i första, andra eller tredje generationen inkluderas stiger antalet till 700 000, över 7 procent av Sveriges befolkning. Finnarna har under långa tider varit Sveriges största språkminoritet men på våren 2017 fanns det flera första generationens (syrisk) talare av nyarameiska än det fanns första generationens talare av finska.

Både finska och svenska är *pluricentriska språk*, alltså språk som har officiell ställning och egen normgivning i mer än ett land. Finskan och sverigefinskan har egna terminologiska och språkvårdsorgan som inte till alla delar är identiska. I Finland är det officiella språkvårdsorganet (finska) språknämnden vid Institutet för de inhemska språken (grundat 1976). I Sverige är det sverigefinska språknämnden, som år 2006 förenades med det nationella Språkrådet.

I Sverige har också **meänkieli** (’vårt språk’) sedan 2000 varit ett officiellt minoritetsspråk i trakterna kring Tornedalen, och sedan 2010 ett nationellt minoritetsspråk. Också **kvänska** i Norge är ett officiellt minoritetsspråk. I finsk dialektforskning har meänkieli och kvänska betraktats som nordfinska

dialekter.

Det viktigaste året i finska språkets historia på 1900-talet var 1902, då finska blev officiellt språk parallellt med svenskan. Finska blev fort landets huvudspråk. Regeringsformen av år 1919 tog i bruk termen *nationalspråk* för finskan och svenskan. Arkitekten för språklagarna av år 1922 var politikern och professorn E. N. Setälä. Hans bok om språklagarna (1924) beskrev hur de skulle tillämpas i praktiken på individers språkliga rättigheter i samröre med domstolar och andra myndigheter.

Setäläs Språklagen (1924).

E. N. Setälä (1864–1935).

Den skrivna standardvarianten av finska var fastställd kring 1920, och finskan uppfyllde senast då kriterierna för att vara ett fullvärdigt kulturspråk som kunde användas i alla former av samhälls- och kulturliv. Den talade normen hade fastställts så att den låg nära den skrivna, på fullständigt sätt uttalade finskan. Härifrån härstammar uttrycket att finska ”uttalas som det skrivs” (vilket bara gäller högsspråket). De första generationerna av finska högsspråkliga lärde sig i skolan detta uttal som var norm in på 1960-talet.

De vardagliga talsituationernas

stildrag, dialekterna och slangen blev i bakgrunden, vilket sänkte deras status inför högspråkets kanoniserade form. Efter 1970-talet har det skett en omsvängning, och den stora skillnaden mellan officiell talad högfinska och ledigare talade stilarter har nedtonats. I praktiken har de ledigare talformerna vunnit terräng, också i folks attityder samt i litteratur och skolundervisning.

De senaste årtiondenas digitalisering och genombrottet för sociala medier har lett till uppkomsten av chattspråk eller e-språk, en hybrid mellan talspråk och skriven skrift. Här en chatt mellan L och O:

L: Me maksetaaa ja så tuot sen i podin huomenna takas
 O: No ookoo sit... Mikä sun koodi on?
 L: ja tuot sen kans ja silleee
 O: Mun pitää ottaa viel 14min et voin kokeilla uusiks
 L: Jaahas.
 O: Ku ekaks se oli vaan 5min, mutku vedin monta väärin nii aika nousee
 L: hyvä o..ee!
 O: 10 minaa vielä

Ett kulturspråk bör ha en uppsättning ordböcker som definierar ordskatten. Sådana projekt tar årtionden. År 1927 uppmanade riksdagen regeringen att få till stånd en ordbok över högfinskan. Det finska

litteratursällskapet Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS, grundat 1831) åtog sig projektet. Under åren 1951–1962 utkom så de sex volymerna av *Nykysuomen sanakirja* (NS).

”*Nykysuomen sanakirja* inleder en ny epok i det finska språkets historia och är en stor händelse i vårt lands kulturliv”, konstaterades 1962, då den sjätte och sista volymen hade utkommit. NS hade en enorm betydelse som en kodifikation av finskans ordförråd.

Senare kom flera fortsättningar: *Suomen kielen perussanakirja* utkom 1990–1994 och elektroniskt som *CD-Perussanakirja* år 1997. *Kielitoimiston sanakirja* utkom digitalt 2004 och tryckt år 2006 med 100 000 uppslagsord. Den aktuella nätversionen *Kielitoimiston verkkosanakirja* uppdateras kontinuerligt. Så här beskrivs vad ordet *suomalainen* ’finsk, finländsk; finne, finländare’ betyder:

suomalainen³⁸ adj., subst.

1. Suomeen kuuluva, Suomesta kotoisin t. lähtöisin oleva, Suomen asukkaille, oloille tms. ominainen; kansallisuudeltaan Suomen väestöön kuuluva; Suomen kansalainen. *Puhtaasti suomalainen ilmiö. Tyypillinen suomalainen koti. Suomalainen sauna. Suomalainen musiikki, kulttuuri.*

Suomalainen tautiperintö. Suomalainen sisu. Kokouksen suomalaiset osanottajat. Ulkomailla asuvat suomalaiset eli ulkosuomalaiset. Ruijan suomalaiset. Amerikan-, ruotsinsuomalaiset. Hän on naimisissa suomalaisen kanssa. Etelä-, itäsuomalainen. Peri-, supisuomalainen.
2. suomenkielinen. *Laulun suomalaiset sanat. Erityisen suomalainen [= suomen kielelle erityisen luonteenomainen] ilmaus.*

Den finska dialektordboken *Suomen murteiden sanakirja* (SMS) beskriver alla finskans dialekter. SMS är baserad på världens största insamlingar av gamla dialekter, ett jätteprojekt som startade på 1870-talet. Tusentals professionella insamlare och intresserade amatörer deltog. Åtta 1 000-sidiga volymer har hittills utkommit. Numera utges SMS digitalt. På nätet finns 111 000 ordartiklar, och det kommer 6 000 nya varje år. Här är beskrivningen i SMS på vad ordet *kilju* 'hembränd alkohol' betyder, med folkliga exempel från olika dialekter:

kilju n. 1. maltaista, sokerista ja vedestä käyttämällä tehty väkevä, humalluttava kalja.
 ne laittivak kilju siël saunakamàris.
 Sauvo
 minä ej juak kiljuu enää eläesäs.
 Vihti
 Tekisin kiljuaki, mukko imelijaohot (= maltaat) on vissiin kaikki loppu.

Mellilä
 viatii viä mukana semmosta kiljukaaljaa (joulu(kirkko)on), juatiin sitä kiljua koko ajjaan ko ämmät oli kirkos. Pomarkku
 Oli se kiliju sellasta äpättii, että se nousi hivuksiin. Virrat
 Ei viinasta ni hassuks tu ku kiljusta. Kangasala
 sitä kiljuva ku juopvat se puolhurjaks tekköö. Juva
 Viinamiehet ne ajjaa sillä kiljulla mavot pois vattasta. Kittilä

Vanhan kirjasuomen sanakirja (VKS) presenterar betydelsen och användningen av finskans ord från de första bibelöversättningarna på 1540-talet till år 1810. Ett utdrag för ordet *nainen* 'kvinna' ser ut så här och berättar en del om hur attityder förändrats:

nainlen, -i s.
 naissukupuolta oleva ihminen (miehen vastakohtana); aviovaimo; naimaton nainen; portto
 VR aviowaimo, nainen uxor, hustru
 F porto, nainen adultera, meretrix, scortum, hoorkona
 J nainen foemina, qwinna
 JlisP 224 pohjasell' on hyvä nainen hustru
 G II 226c = J; ägta hustru; nainen sumitur et in bonam et malam partem; se wasta nainen on en ond qwinna; en gift karl eller qwinna,

uxoratus, maritatus, -a, nuptus, -ta; woi sitä naista; joka naisesta syndynyt on född af qwinno; lijka nainen frilla; naisten kuolutzen nawoille run.; naisten helmaint alatek under kjortlarne; alla nawan naisten nauru prov.; nikker nakker naisten neuwwo qwinno råd duger ej; naisten lukkojen lumoja, lukia går under kjortlarne, run; 226d naiseta utan hustru

A I 254 pilkaijat, ja pirulaijset.

Turilat, ja welhot naijset

A III 213 Rauni Ukon Naini härsky

A III 715 Yrtit, ia rohot moninaiset,

quin miehet prucauat ia naiset

Lju 1601 39 ei mahda mies toista

soimata huoruthen eli Naisen (Martti

37 huoris maannen, Koll 1648 61

huorudhesa maannexi)

Det finns också många tvåspråkiga ordböcker, såsom Göran Karlssons *Stora svensk-finska ordboken* (1982–1986), Med dryga 3 000 sidor torde den vara den mest omfattande tvåspråkiga ordboken i världen

Till grundbultarna för ett etablerat kulturspråk hör en omfattande grammatik, som beskriver språkets morfologi och syntax (ord- och satslära). År 2004 utkom efter ett tioårigt projekt grammatiken *Iso suomen kielioppi* (ISK), med 1 698 sidor är ett av de fem mest omfattande

grammatikverken som skrivits, världens alla språk inbegripna. ISK är inte normativ utan deskriptiv, alltså en vetenskaplig beskrivning av hur språkstrukturerna ser ut i daglig språkanvändning på 2000-talet. Nätversionen är VISK (<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>).

Iso suomen kielioppi (2004).

Utän målmedveten språkvård kan inte en standard utarbetas. Finska Litteratursällskapet SKS har gjort en grundläggande insats. Från år 1928 var SKS språkutskott (*Kielivaliokunta*) den officiella normgivande auktoriteten, i samarbete med redaktionen för *Nufinsk ordbok*. Efter mellanskeden stiftades 1976 en lag enligt vilken språkvården sköts av

Forskningscentralen för de inhemska språken (från 2011 kallad Institutet för de inhemska språken).

Språkvårdens idé var i början starkt fixerad vid korrekthet. Man ville eliminera lånord uppfattade som onödiga eller ofinska (ofta svenska lån) och meningsstrukturer som uppfattades som främmande för det finska språkörat. Från 1980-talet har utvecklingen gått mot ett kommunikativt och funktionalistiskt betraktelsesätt. Avsteget från normativitetens princip har också påverkats av att det finns ett växande antal människor vars finska språkbehärskning varierar. Talare av genuin finska får vänja sig vid att höra ett växande antal accenter och olika grader av språklig kompetens.

År 1917 hade Finland ett universitet, i Helsingfors, där det fanns en professur i finska (grundad redan 1850). Idag undervisas och forskas det i finska vid åtta universitet i Finland: Helsingfors universitet, Åbo Akademi, Åbo universitet, Tammerfors universitet, Uleåborgs universitet, Östra Finlands universitet, Jyväskylä universitet och Vasa universitet. Det finns över 20 professurer i finska.

Från att ha varit ett åsidosatt folkspråk har finskan på 100 år rest sig

till att vara ett av de 100 starkaste av världens cirka 7 000 språk. Finskan har över fem miljoner talare, standarden är väl definierad, ordförrådet täcker hela spektret av mänsklig kunskap samt alla språkliga användningsområden och talsituationer, finskan är officiellt språk i två länder samt i Europeiska unionen, hela befolkningen går i nioårig grundskola, det finns fullständig vetenskaplig skolning på finska ända till doktorsexamen i alla viktiga vetenskaper, det utkommer 10 000 böcker per år på finska, det finns hundratals tidningar och tidskrifter på finska samt ett rikligt uppbåd av eter- och digitala medier, osv.

Den tilltagande språkkunskapen och mångspråkigheten är inget hot mot finskan och dess samhällliga position.

Hakulinen, A., M. Vilkkuna, R. Korhonen, V. Koivisto, T. R. Heinonen & I. Alho 2004. *Iso suomen kielioppi*. SKS: Helsinki. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>

Hiidenmaa, P. 2003. *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.

Johansson, M. & R. Pyykkö 2005, red. *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus.

Karlsson, F. 2018. *Finnish: A Comprehensive Grammar*. Routledge: London & New York.

Karlsson, G. 1982–1986. *Stora svensk-finska ordboken. Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja*. Helsinki: SKS.

Kolehmainen, T. 2014. *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa*. Helsinki: SKS.

Mantila, H. 2005. Suomi kansalliskielenä. — Johansson & Pyykkö 2005, red.

Paunonen, H. 2001. Kansankielestä kansalliskieleksi. — *Virtittäjä* 105(2).

Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. 2009. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 155. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/> [Det språkpolitiska programmet för finskan]

http://users.jyu.fi/~rniemi/Rikasta_chattia.pdf

<https://www.kotus.fi/> [Institutet för de inhemska språken]

<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> [Finska nätordboken]

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423> [Språklagen]

<http://oikeusministerio.fi/sv/index/kansalliskielistrategia.html> [Nationalspråksstrategin]

<http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1488177880456.html> [Handlingsplan för nationalspråksstrategin]

<http://www.sprakochfolkminnen.se/om-oss/kontakt/sprakradet.html> [Språkrådet]

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetsprak/suomi-finska/kieliviesti.html>

<http://www.finlit.fi/> [Finska Litteratursällskapet]

Svenska språket

Svenska språket är Finlands andra nationalspråk. Svenska har talats i Finland åtminstone sedan 1100-talet. Liksom finskan är alltså svenskan på Finlands område ett *gammalt inhemskt språk*, men inte ett autoktont språk, dvs. ett ursprungsspråk talat av den tidigaste befolkningen, i Finland samerna. Finlands svenskspråkiga är en nationell (språk)minoritet.

Den variant av svenska som talas i Finland är **finlandssvenska**. Speciellt tidigare har finlandssvenskan i svensk dialektforskning betraktats som en östsvensk dialekt.

År 1917 var antalet svenskspråkiga finländare 340 000 eller 13 procent av landets befolkning. Idag är antalet 290 000 och andelen 5,3 procent. Det absoluta antalet har hållit sig på den här nivån de senaste åren. På 1600-talet var den procentuella andelen som störst, 17,5 procent. I Sverige bor det 70 000 svensktalande med ursprung i Finland. Dessa kallas *sverigefinlandssvenskar*. Den sammanfattande benämningen på finländare i Sverige oavsett språk är *sverigefinländare*.

Sedd ur dagens perspektiv är termen

finlandssvensk som namn på en person eller en folkgrupp misslyckad, eftersom den låter förstå att Finlands svenskspråkiga primärt vore svenskar, i samma nationella eller etniska bemärkelse som svenskarna i Sverige. Termen avspeglar 1910-talets nationalitetstvister. Många dåtida svenskspråkiga ansåg sig vara svenskar, geografiskt (och terminologiskt) östsvenskar. Efter kriget har tanken om en (öst)svensk nationalitet kommit i skymundan. Nuförtiden anser den stora majoriteten av Finlands svenskspråkiga sig vara *finländare*, somliga kategoriserar sig som *svenskspråkiga finnar*.

Liksom finskan är också svenskan ett *pluricentriskt språk* som officiellt språk i både Sverige och Finland. Termen *nationalspråk* som kom till i Finlands regeringsform 1919 var en eftergift åt de svenskspråkiga som insisterade på att de till nationaliteten var svenskar. Lagpropositionerna från den här tiden använder orden *virallinen kieli* och *virakielinen*, på svenska *officiellt språk* och *ämbetspråk*.

En skillnad mellan svenskans ställning i Finland och finskans ställning i Sverige är att svenskan i Finland är nationalspråk i hela landet medan sverigefinskan är minoritetsspråk i ett mindre antal

kommuner. Normcentrumet för standardiseringen och språkvården av svenskan i Finland är Svenska språknämnden vid Institutet för de inhemska språken i Helsingfors.

I april 2017 började Sveriges riksdag utvärdera lagstiftningen om minoritetsspråk. Det diskuterades också om finlandssvenskan borde få status som nationellt minoritetsspråk, precis som sverigefinskan redan fått. Sverigedemokraterna motsatte sig med (den ogrundade) motiveringen att finlandssvenskarna hör till den svenska nationaliteten.

Det har förekommit diskussioner de senaste åren om det vore förnuftigt eller skäl att sänka svenskans ställning som nationalspråk (officiellt språk) i hela Finland till minoritetsspråk eller regionalspråk i vissa delar av landet (Stenbäck 2003, Saukkonen 2013). De facto är Finlands svenska idag ett minoritetsspråk.

Svenska talas i huvudsak på kustområdena i Nyland, Åboland och Österbotten, och i någon mån på ”språköarna”, städer i inlandet som Tammerfors och Björneborg.

Ålands svenska hör till finlandssvenskan, eftersom där används finlandssvenska termer för

många samhällsfenomen (institutioner, lagstiftning, historia osv.). Till uttal och intonation är Ålands dialekter närmare Sveriges än Finlands svenska dialekter. Ur rikssvensk synpunkt bildar Finlands och Ålands svenska dialekter den östsvenska dialektgruppen. Etniskt betraktar sig många ålänningar inte som finlandssvenskar. Åland är också politiskt och juridiskt ett specialfall genom självstyrelsen grundad på fördrag efter första världskriget tillkomna genom mediering av Nationernas förbund.

Ordbok över Finlands svenska dialekter.

Det finlandssvenska standardspråket ingår via effektiv skolundervisning i de flesta finlandssvenskars repertoar. Många talar dessutom en lokal dialekt eller något av de nyare stadsspråken

såsom Gamlakarleby, Kaskö, Lovisa, Helsingfors, ett fenomen som kallas diglossi. Det finns över 80 lokala dialekter. Över dessas ordskatt har Institutet för de inhemska språken tagit fram sin hittills i fyra volymer utkomna (A–O) *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. På nätet finns över 70 000 ordartiklar.

Det finlandssvenska språkområdet.
(Wikipedia)

Finlandssvenskan och finskan har varit i språkkontakt i åtminstone 900 år. Det har alltid funnits människor

som varit flerspråkiga. Finskan har påverkat svenskan men svenskan har också påverkat finskan. Finskans påverkan på svenskan syns tydligast i ordförrådet och uttalet.

Finlandssvenskan har inte rikssvenskans musikaliska ordaccenter. Konsonanterna /p t k/ uttalas i början av ord utan den h-aktiga ”väsning” som är så typisk för rikssvenskan till exempel i orden *pil*, *tak* och *karl*.

Det finns gott om skillnader i ord och betydelser. Finlandssvenskans *läsordning* är i rikssvenskan *schema*. Jämför också *låda* – *pudding*, *simhall* – *badhus* och *huslig ekonomi* – *hemkunskap*. Finlandssvenskans administrativa ordförråd är starkt påverkat av finskan eftersom lagar avfattas först på finska. T.ex. *ministerium* är på rikssvenska *departement*. Svenska Akademiens normativa *Svenska Akademiens ordlista* räknar upp cirka 350 finlandismer, ord som betraktas som användbara endast i Finland. *Finlandssvensk ordbok* tar upp inte mindre än 2 500 sådana fall.

En stor del av de svenskspråkiga i södra Finland är flerspråkiga. Över 40 procent av de finlandssvenska männen och över 30 procent av kvinnorna gifter sig med en finskspråkig person. I dessa familjer blir nästa generations barn oftast tvåspråkiga, dvs. de har två

förstaspråk. Slangen hos sådana barn kan ofta i vissa åldersskeden låta som:

Nyt tulee veedäri. Tuleksä kattomaan Väder?

Skillnaderna har vuxit sig stora mellan de österbottniska och de sydfinländska svenska dialekterna. Närpesdialekten nämns ofta i södra Finland som en för en sydfinlandssvensk obegriplig österbottnisk dialekt.

Finlandssvenskans relation till rikssvenskan har varit ett återkommande tema för debatt. En kulmen var år 1917. Då utkom Hugo Bergroths bok *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*, där han gick till kamp mot o(riks)svenska drag i finlandssvenskan. Dessa drag fick namnet finlandismer. Bergroth betraktade det som inte önskvärt, att dessa språkdrag skulle bli så vanliga att rikssvenskar inte mera förstår finlandssvenska. Då skulle finlandssvenskan inte mera vara en variant av (riks)svenskan utan ett skilt språk. Lekfullt har ju finlandssvenskan i Sverige sedermera betecknats som muminsvenska, alltså dels som en arkaisk, dels som en lite komisk språkform.

I Finland undervisas och forskas det

i svenska på de samma åtta universitet där det görs på finska. Det finns sammanlagt ett femtontal professorer i svenska. Betydande språkliga och kulturella samlingar finns både hos Institutet för de inhemska språken (grundat 1976) och Svenska Litteratursällskapet i Finland, grundat 1885.

Svenska språket har en stark administrativ ställning i Finland tack vare de språkpolitiska beslut som togs 1919 och 1922. Därför finns svenskspråkiga Borgå stift, Åbo Akademi, Svenska handelshögskolan, Nylands brigad och en svenskspråkig avdelning vid Utbildningsstyrelsen. Kultur- och organisationslivet är uppsplittrat i parallella finskspråkiga och svenskspråkiga organisationer. Det här gäller skolorna, martarörelsen, idrottsrörelsen, författarorganisationerna, vetenskapsakademierna, universitetens studentnationer, scoutrörelsen, ungdomsrörelsen, folkbildningsarbetet, jordbrukarna, hembygdsrörelsen, handelsgillen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura och Svenska Litteratursällskapet, Suomalainen Klubi och Svenska Klubben (i Helsingfors), osv.

Finlandssvenskans användningsområden, *domäner*, har

minskat, speciellt i samband med administrativa omläggningar. Det andra inhemska språket blev valfritt i studentexamen år 2004, och efter det har intresset på finskt håll för att skriva frivillig svenska halverats, speciellt för pojkarnas del av vilka bara en tredjedel nu skriver svenska. Rundradion slutade sända SVT Europa-kanalen år 2005, lade ner programmet Morgonnytt i TV1 år 2006, och slog ihop kanalerna Yle Fem och Yle Teema år 2017.

Åklagarväsendet reformerades år 2007 och svenskspråkiga enheter slogs ihop med finska. Tingsrätterna samlades i större domsagor utan att man fäste uppmärksamhet vid hur den svenskspråkiga befolkningen skulle få service på sitt modersmål. Samma skedde vid omstruktureringen av polisförvaltningen och räddningscentralernas verksamhet.

År 2009 minskade de svenskspråkiga kommunernas antal från 43 till 34. Samma år tvångsinkorporerades delar av Sibbo kommun med Helsingfors trots invånarnas protester. Den stora reformen av hälso- och socialvården år 2017, SOTE, eftersträvar administrativa vinster på bekostnad av den språkliga basservicen. Speciellt tydligt framkom detta då Vasa centralsjukhus fråntogs rätten till full jour till förmån för

Seinäjäjoki.

År 2016 förändrades den språkliga statusen för den sista enspråkigt svenska fastlandskommunen Närpes till tvåspråkig.

Trots att Finlands språklagstiftning haft rykte om sig att kanske vara den liberalaste i världen, lämnar dess praktiska tillämpning under 2000-talet mycket övrigt att önska. Detta gäller förutom svenskan också många av de språk som nämns i de följande kapitlen.

Allardt, E. & C. Starck 1981. *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*. Helsingfors: Söderströms.

Berglund, S. & Duvold, K. 2010, red. *Europeisk mosaik. Nationella minoriteter utmaning*. Helsingfors: Magma.

Höckerstedt, L. 2000. *Fuskfinnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet*. Helsingfors: Söderströms.

Johansson, M. & R. Pyykkö 2005, red. *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikka ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus.

Liebkind, K., T. Moring & M. Tandefelt 2007, red. *The Swedish-Speaking Finns. International Journal of the Sociology of Language 187/188*.

Lönnqvist, Bo 1981. *Suomenruotsalaiset. Kansatieteellinen tutkielma kieliryhmästä*. Jyväskylä: Gummerus.

Modeen, T. 1977. *Finlandssvenskarnas nationella grundlagsskydd I*. Acta Academiae Aboensis A Humaniora 54:3. Åbo.

Reuter, M. 2014. *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkkriktighet*. Helsingfors: Scriptum.

Saari, M. 2005. Ruotsin kieli Suomessa. —
Johansson & Pyykkö 2005, red.

Saukkonen, P[asi]. 2013. *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.

Stenbäck, P. 2003. *Vision och verklighet. En handbok i överlevnad för Svenskfinland*. Helsingfors: Söderströms.

Tandefelt, M. 2003. *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.

<https://www.sprakinstitutet.fi/sv> [Institutet för de inhemska språken]

<http://kaino.kotus.fi/fsob/> [Finlandssvensk ordbok]

<http://finsk-svenska.svenska.gu.se/> [Stora finsk-svenska ordboken]

http://scripta.kotus.fi/www/verkojulkaisut/tank_om/ [Handlingsprogrammet för svenskan i Finland]

<http://oikeusministerio.fi/sv/index/kansalliskielistrategia.html>
[Nationalspråksstrategin]

<http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1488177880456.html> [Handlingsplan för nationalspråksstrategin]

<http://www.sls.fi/> Svenska Litteratursällskapet i Finland

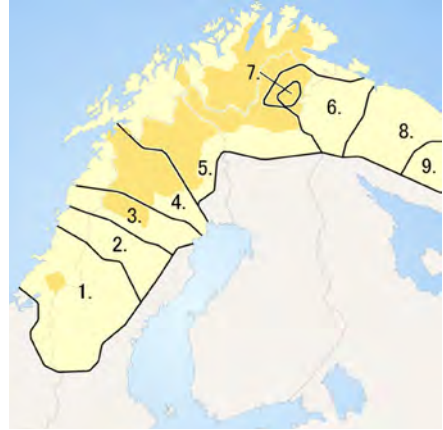
Nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska

Termen ”samiska språket” är missvisande, då det finns nio olika samiska språk. Termerna ”lapska” och ”lapsk, lapp” är föråldrade och stämplande.

Samernas flagga.

De samiska språken talas av samer, på nordsamiska *sápmelaš*. De samiska språken är *ursprungsspråk*, samerna var de första bosättarna över stora delar av landet; ortnamnet *Noux* i Esbo är ett gammalt samiskt namn. De samiska språken är närmast besläktade med de östersjöfinska språken. Nordkalottens samiska språkområde (*Sápmi*) fördelar sig enligt de nio språken så här:

De samiska språken. 1 sydsamiska, 2 umesamiska, 3 pitesamiska, 4 lulesamiska, 5 nordsamiska, 6 skoltsamiska, 7 enaresamiska, 8 kildinsamiska, 9 tersamiska. (Karta: Wikipedia)

I Finland talas **nordsamiska** (*sámegiella*), **enaresamiska** (*sämmilaš, sámikiela*) och **skoltsamiska** (*sämmlaž, säämkiöll*). År 2015 hade nästan 2 000 personer i Finland samiska som modersmål; siffrorna för de olika samiska språken var: nordsamiska 1 300, enaresamiska 300 och skoltsamiska 300. Totalt finns i Finland 8 000 talare av samiska. Många har ett annat förstaspråk än samiska, mest finska. Nästan alla talare av samiska är flerspråkiga. Majoriteten av samerna bor utanför det egentliga samiska språkområdet. I språkstatistiken för 2016 har 1 969 personer registrerat sig som talare av

samiska (dvs. något av de tre språken).

sápmi *s.* saamelainen, **sámi** (g.sg.) saamelainen, saamen, saamelais-, saame, saamen kieli; lappi, Saamenmaa, Lapinmaa; (poro)saamelaisten elinolosuhteet (pl.)

sámáiduvvat *v.* saamelaistua^x

sámás *ad.* saameksi

sámástit *v.* puhua^x saamea

sámebárdni *s.* saamelaispoika, saamelaisnuorukainen, lapinpoika. **-biktasat** (pl.)

s. saamelais-, lapinvaatteet (pl.). **-čie-guščalbmi** *s.* lapinsilmäruoho. **-eanádat**

s. saamelaisennemistö. **-eanetlohku** *s.* saamelaisennemistö. **-fáldi** *s.* lapinvoutti. **-gáhkku** *s.* lapinkakku, rieska (nostattamaton leipä). **-giel** *at.* saamenkielinen. **-giella** *s.* saame, saamen kieli

sámel|eana(n),-tn-:m *s.* sammalikko. **-lav-dnji** *s.* sammalturve^x. **-oaivi** *s.* pölkky-pää. **-ruvdorássi** *s.* sammalvarpio

sáme|máná *s.* saamelais-, lapinlapsi. **-nieida** *s.* saamelais-, lapintyttö. **-nisu,**

-sso:n ~ **-nisson** *s.* saamelais-, lapinainen. **-politiikkalaš** *a.* saamelaispoliittinen. **-politiikka** *s.* saamelaispolitiikka. **-searvi** *s.* saamelaisseura, saamelaisyhdistys. **-tímoteija** *s.* pohjantähkiö. **-uvdna** *s.* takka (lapintalossa)

*Ur den samisk-finska ordboken
Sammallahti (1989).*

En same är en person, som själv talar, eller av vars föräldrar eller far-/morföräldrar åtminstone någon talat samiska som sitt förstaspråk.

Nord-, enare- och skoltsamiskan har alla sitt eget skriftspråk. Talspråken är inte sinsemellan begripliga.

Skoltsamiska skiljer sig mest från de två andra. De följande texterna är från Enare kommuns presentation på nätet. I översättning: "Enare kommun är Finlands största, till ytan över 17 000 km². Vattenarealen är över 2 000 km², Enare träsks andel hälften. Mellan de tusentals sjöarna och öarna finns det hundratals fjäll, som med sin profil sätter sin stämpel på landskapet."

- **Nordsamiska:** Anára gielda lea Suoma stuorámus, badjel 17 000 km². Čáhceviidodat lea badjel 2 000 km², mas Anárjávrrri oassi lea sullii bealli. Duháhiid jávrriid ja sulluid gaskii čáhket čuođit duoddarat, mat hábmejit duovdaga profiilla.
  - **Enaresamiska:** Aanaar kieldâ lii Suomâ stuárriáamus, paijeel 17 000 km². Čăcivijđodâh lii paijeel 2 000 km², mast Aanaarjäävri uási lii suullân peeli. Tuháttij jaavrij já suollui kooskân šietti čydedeh tuoddâreh, moh hámmejeh profiilijnis enáduv.
  - **Skoltsamiska:** Aanar kâ'dd lij Lää'ddjânnam šöörmöš, pâ'jjel 17 000 km². Čää'vu'vddoolâž lij pâ'jjel 2 000 km², ko'st Aanarjää'ur vuässös lij nu'tt pie'll. Doohhti jää'uri da suöllui kō'sk'ke šeá'tte čue'd tuoddâr, kook tävva kue'stelm luâdmie'lddsânji.
- Nordsamiska talas i Sverige, Norge

och Finland och är livskraftigast. Omkring 75 procent av Nordens 65 000 samer talar nordsamiska. Nordsamiska talas i Finlands alla fyra kommuner i *hembygdsområdet*, dvs. i Enontekis, Enare, Sodankylä och Utsjoki. Utsjoki är Finlands enda kommun med samisk majoritet.

Det samiska hembygdsområdet i Finland.

Hembygdsområdet för enaresamiska och skoltsamiska är Enare kommun, den enda i Finland med fyra officiella språk (tre samiska + finska). Enaresamiskan talas enbart i Finland. Språket har varit starkt hotat. Sedan år 1997 har man för att vitalisera språket ordnat språkbön (fi. *kielipesä*) för att ge småbarn en möjlighet att tillägna sig språket i naturlig miljö. Projektet har lett till goda resultat (Pasanen 2015). Det här har ökat antalet unga talare av enaresamiska. Nu finns det redan

lärare, barnvårdare, redaktörer, präster och ämbetsmän vars förstaspråk är enaresamiska.

Skoltsamerna har haft hårda öden. De bodde tidigare i Petsamo, som avträdde till Sovjetunionen efter kriget. Skoltsamerna omlokaliseras till trakterna kring Sevettijärvi och Nellim.

Staten idkade fram till 1970-talet en assimilations- och förfinskningspolitik mot samerna. Samiska barn placerades i finska skolor och elevhem borta hemifrån. Många finländares attityder mot samer (och romer) har länge varit rasistiska. Ett sorgligt exempel är Pirkka-Pekka Petelius och Aake Kallialas sketchfigurer. Finlands statsmakt har varit mycket långsammare än Norges och Sveriges med att bevilja rättigheter åt samerna. ILO-fördraget 169 om ursprungsfolkens rättigheter har inte ratificerats. Avsikten med fördraget är att ge ursprungsfolken samma rättigheter och möjligheter som majoritetsbefolkningen har samt att gottgöra assimileringspolitik. Ofta har finländarna approprierat drag i samekulturen såsom dräkter och huvudbonader för kommersiella ändamål, speciellt i turismen.

Poster för sameaktivism.

Finland beviljar bara en bråkdel av vad Norge och Sverige beviljar för att främja de små minoritetsspråken.

I Finland har man försökt trygga de samiska språkens ställning genom en språklag som trädde i kraft 1992. År 2003 stiftades den Samiska språklagen (1086/2003). Här några utdrag:

Syftet med denna lag är att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för samerna att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. I lagen föreskrivs om samernas rätt att använda sitt eget språk hos domstolar och andra myndigheter samt om det allmännas skyldighet att tillgodose och främja samernas

språkliga rättigheter. Målet är att samernas rätt till rättvis rättegång och god förvaltning garanteras oberoende av språket samt att samernas språkliga rättigheter förverkligas utan att de särskilt behöver begära det.

Detta låter bra men säger föga om förverkligandet. På grund av minimal finansiering får samerna i allmänhet bara översättnings- och tolktjänster. Idag kan 10 procent av tjänstemännen på det samiska hembygdsområdet ge service på samiska. Samernas språkliga rättigheter förverkligas inte.

Sameparlamentet (*Sámediggi*) är samernas organ för självstyrelse, instiftat 1996. Dess viktigaste uppgift är att planera och implementera den kulturella självstyrelse som samerna garanterats som en ursprungsbefolkning. En av de viktigaste uppgifterna är undervisningen på och i samiska.

Kommunerna på det samiska hembygdsområdet bör arrangera undervisning på samiska åt elever som kan samiska. Samiskan kan vara undervisningsspråk både i grundundervisningen, gymnasiet och yrkesutbildningen. Alla tre samiska språk används som undervisningsspråk, mest

fortleva som ett särpräglad
ursprungsfolk.

Till de samiska språkens största
problem idag hör det assimilatoriska
trycket från majoritetsspråken samt
domänförlusterna, eftersom språken
används bara i begränsad omfattning i
lagstiftning, administration och
samröre med myndigheter.

Seurujärvi-Kari (2016) är en
mångsidig beskrivning av samiskheten
på 2010-talet, samernas kultur och
samespråkens problematik.

Aikio, M. 1988. *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä*.
Helsinki: SKS.

Daher, O., L. Hannikainen & K. Heikinheimo-Pérez
2016, red. *National Minorities in Finland – Richness of
Cultures and Languages*. Helsinki: Minority Rights
Group Finland.

Johansson, M. & R. Pyykkö 2005, red. *Monikielinen
Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki:
Gaudeamus.

Lehtiranta, J. & I. Seurujärvi-Kari 1991. *Saamelaiset*.
— J. Laakso, red. *Uralilaiset kansat*. Helsinki: WSOY.

Pasanen, A. 2015. *Kuávsui já peeivičuová. 'Sarastus ja
päivänvalo'. Inarinsaamen kielen revitalisaatio*.
Helsinki: Uralica Helsingiensia 9.

Sammallahti, P. 1989. *Sámi-suoma sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja*. Ohcejohka:
Jorgaleaddji Oy.

Seurujärvi-Kari, I. 2000, red. *Beaivi mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Helsinki: SKS.

Seurujärvi-Kari, I. 2005. *Saamen kieli ja saamelaisten kielelliset oikeudet 2000-luvulla*. —
Johansson & Pyykkö 2005, red.

Seurujärvi-Kari, I. 2016. *Sámi as an Indigenous
people and the Future of Sáminess*. — Daher et al.
2016, red.

[https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/
sprak_i_finland/samiska](https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland/samiska) [De samiska språken]

<http://www.samediggi.fi> [Sametinget, på finska]

<http://www oulu.fi/giellagasinstitutet/> [Giellagas-
institutet, på engelska]

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20031086>
[Samiska språklagen]

[http://www.samimuseum.fi/anaras/english/
yleistietoa/yleistietoa.html](http://www.samimuseum.fi/anaras/english/yleistietoa/yleistietoa.html) [Enaresamerna, på
engelska]

<http://www.saaminuett.fi/> [Skoltsamerna, på
finska]

[http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_
content&task=view&id=52&Itemid=69&lang=english](http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=69&lang=english)
[Samiska språkrådet, på engelska]

Finska teckenspråket och finlandssvenska teckenspråket

Teckenspråk finns för att det finns människor som inte hör och därför har behov för en annan kommunikationskanal. Om man har nedsatt hörsel men ändå hjälp av den då det gäller att förstå tal är man *hörselskadad*. Om man inte har nytta av hörseln är man *döv*. Man kan bli döv i vilket livsskede som helst. Den viktigaste kategorin är de *dövfödda*.

De döva var ända till 1960-talet starkt diskriminerade. Samhället förstod sig inte på dövhetens natur och dess sociala konsekvenser. Under den här perioden av *oralism* fram till 1970-talet försökte man med våld lära döva använda talspråk och förbjöd användningen av teckenspråk. I dövskolorna kunde elever straffas om de tecknade. Under de senaste decennierna har situationen förbättrats.

Den centrala varianten av teckenspråk i Finland är det **finska teckenspråket** (förkortat FT; fi. *suomalainen viittomakieli*). Dövfödda har

i det finska Finland använt FT sedan slutet av 1800-talet, ibland som sitt förstaspråk om de har fått möjlighet därtill. Mången döv har lärt sig FT senare i livet, efter att först ha lärt sig finska eller svenska med större eller mindre framgång.

FT uppkom på 1850-talet. Finländaren Carl Oscar Malm återvände då till hemlandet efter studier vid Manillaskolan, den första dövskolan i Sverige. Malm grundade dövskolan i Borgå år 1846 och tog i bruk det svenska teckenspråket. Detta blev FT som spred sig på finskt håll. Det här förklarar varför en tredjedel av grundtecknen i FT liknar de (riks)-svenska tecknen. Idag är de skilda språk.

FT används idag av 5 000 döva eller hörselskadade (en promille av befolkningen) och 8 000 hörande som oftast är anhöriga till döva. Dövheten kan nedärvas, men 90 procent av de dövfödda är barn till två hörande föräldrar. På liknande sätt blir 90 procent av barnen till två dövfödda föräldrar hörande. År 2014 hade över 500 personer meddelat befolkningsregistercentralen att deras förstaspråk är teckenspråk.

Det naturliga språket för en dövfödd är teckenspråket. Paradoxalt nog vore

det för en dövfödd bäst att vara barn till döva föräldrar, som skulle kommunicera med barnen på teckenspråk och därmed bygga upp begreppssystemet. De flesta dövfödda föds dock till hörande föräldrar som inte behärskar teckenspråket. Detta är ofta den dövföddas näst största problem. Det tar sin tid innan de hörande föräldrarna satsar på teckenspråket och tills de förverkligat idén.

Många döva vill nuförtiden understryka sin teckenspråkighet. De definierar sig som **teckenspråkiga**, en kulturell och etnisk grupp. De talar om de dövas egen värld och pekar på grundläggande skillnader i den uppfattade världsbilden mellan hörande och dövfödda.

En sekundär variant av FT är **tecknad finska** (fi. *viitottu suomi*). De vanligaste tecknen är desamma, men tecknad finska följer satsstruktur och ordföljd i talad finska. FT är inte så lineärt, utan uppbyggt kring en holistisk situationsbeskrivning. En person som begriper tecknad finska begriper inte nödvändigtvis FT.

Finlands andra teckenspråk är det **finlandssvenska teckenspråket**, FISVT. Också det fick sin början genom C. O. Malms pionjärverksamhet på 1850-

talet. FISVT har 200 aktiva användare, av vilka hälften är döva, de flesta över 55 år gamla. Enligt Unescos kriterier är FISVT utrotningshotat, speciellt efter att den enda finlandssvenska dövskolan i Borgå stängdes år 1993. FISVT skiljer sig från FT och från det (riks)svenska teckenspråket och är ett självständigt språk.

En specialgrupp bland de döva är de *dövblinda*. Ett av deras kommunikationsmedel är den på beröring baserade metoden att teckna från hand till hand. I Finland finns det 800 personer med nedsatt syn och hörsel.

Finlands Dövas Förbund grundades 1905. Förbundet är de dövas intressebevakare och är också aktivt inom lexikologin, utarbetandet av ordböcker för teckenspråk. Av förbundets ordföranden har två, Liisa Kauppinen och Markku Jokinen, avancerat ända till presidentskapet i World Federation of the Deaf.

På initiativ av Finlands Dövas Förbund utkom år 1973 *Bildordboken över teckenspråket*:

VIITSIA ²⁾
kielteisenä:
OLLA VIITSIMÄTTÄ,
"EN VIITSI"

VIITTOA

VIIVAIN,
VIIVOTIN

VIKA
(nenännipukan edessä
ruuvaamisliike)

VILJA
(myös yhdysiittomana:
Vilja + Kasvaa ²⁾)

VILKAS

VILLA
(keritsemisliike)

VILUSTUA
usein etuliitteenä viittoma
Kylmä

VIOLETTI □

På 1970-talet började man begripa att teckenspråken är naturliga språk. År 1982 inleddes utforskningen av Finlands teckenspråk. Institutionen för allmän språkvetenskap vid Helsingfors universitet startade ett projekt för att beskriva uppbyggnaden av FT. Ett resultat blev Terhi Rissanens bok (1985) om det finska teckenspråkets struktur. Sedermera har forskningen vuxit till sig. Flera doktorsavhandlingar har granskats: vid Jyväskylä universitet Ritva Takkinen 2002, Bertold Fuchs 2004, Tommi Jantunen 2008 och Maartje De Meulder 2016, vid Helsingfors universitet Päivi Rainò 2004 och Karin Hoyer 2012.

Vid Jyväskylä universitet grundades Centrum för teckenspråk år 2010. Där utbildas lärare i teckenspråk. Där finns också sedan år 2004 Finlands enda professur i teckenspråk.

År 1998 utkom *Suomalaisen viittomakielen perussanakirja*, grundad på den, *Suvi, Suomen viittomakielten verkkosanakirja*. Webbplatser rörande det finlandssvenska teckenspråket öppnades år 2015. Det treåriga Korpus- och SignWiki -projektet (2013–2015) är avslutat och resultaten finns nu allmänt tillgängliga på nätet (<http://finsl.signwiki.org/>).

Insikten att teckenspråk är naturliga språk ledde till språkpolitisk verksamhet. Från 1983 gjordes flera framställningar om förbättrande av de dövas och teckenspråkens ställning. Ordet *teckenspråk* intogs i 1983 års grundskolelag. År 1991 fick teckenspråket ställning av modersmål i grundskoleförordningen. År 1995 tillades teckenspråket i regeringsformens stadganden om grundrättigheter, likaså i grundlagen (2000, § 17). Finland var det andra landet i världen som erkände teckenspråket på grundlagsnivå. Från år 1998 kunde teckenspråket också vara undervisningsspråk i grundskolan.

År 2015 stiftades Teckenspråkslagen (359/2015). Med teckenspråk avses där både FT och FISVT, som tillsammans definieras som ”de dövas eget språk”. Lagen definierar de dövas rättigheter att få undervisning och information på sitt eget språk, och gör myndigheterna mer medvetna om dessa behov.

Vid Institutet för de inhemska språken verkar teckenspråksnämnden som ett sakkunnigorgan. Den har till uppgift att ge råd och regler för användningen av de båda teckenspråken, både generellt och i fråga om detaljer. Språkvården och viss forskning (lexikologin) gällande

					
[u-c1234"] ^o NAINEN	b-1234" ^o RUSKEA	u+1234 [^] TASA- ARVO	b-1234 [^] BALETTI	u [^] c1234 [^] ^o TULPPAANI	
					
b-1234" EUROOPPA	b-1234- ^o EETTINEN				
					
n-1+ VEITSI	l+1+ LAUANTAI	u+1+ VIDEOIDA	u+1 [^] KASTELLA- KUKKIA	u [^] c1 [^] TEE	n-1 [^] MINÄ
					
n-1" YKSI- KAPPALE (KM2)	n-1" ^o EI-VOI	n-1+ ^o HULLU	u+1" ^o ELÄKE (KM1)	u+1" TUTTU	u"1" LIHA
					
l+1" ^o KAKKU	l+1" LIPPU (KM1)	u [^] c1" AVAIN			
					
u [^] c4+ INTIIMI	n-4+ KUNNIOIT- TAA	n-4" KUUSI- KAPPALETTA (KM2)	n-4" ^o SERKKU	l+4v+ LENTO- KONE	u+8 [^] JEESUS

Några vanliga handformer som används i finskt teckenspråk (enligt Takkinen 2002).

Finlands Dövas Förbunds Vita hus i Helsingfors, Norra Haga (foto: Wikimedia Commons).

teckenspråken överfördes år 2012 från Institutet till Finlands Dövas Förbund.

Sedan 1980-talet har det rasat en diskussion om hörselimplantat. Implantatet är en elektrisk hörapparat, som är avsedd främst för personer med starkt nedsatt hörsel. Apparaten möjliggör hörselintryck och talkommunikation. De första döva barnen i Finland fick sådana i början av 1990-talet.

Av de dövfödda får ungefär 90 procent numera implantatet. Det har drastiskt minskat antalet döva som använder teckenspråk. Specialdövskolorna har brist på elever. Apparaten leder inte till normal hörsel. För att uppnå bästa resultat borde apparaten installeras så tidigt som möjligt, före barnet själv kan fatta egna

beslut. Bäst verkar implantatet för dem som redan hunnit lära sig ett talspråk.

Många har varit nöjda med implantatet, både döva och deras närstående. Somliga klarar sig efter installationen nästan normalt i talkommunikation.

Hoyer, K., M. Londen & J.-O. Östman 2006. *Teckenspråk: Sociala och historiska perspektiv*. Helsingfors universitet: Nordica.

Jantunen, T. 2003. *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Helsinki: Finn Lectura.

Malm, A. 2000. *Viittomakieliset Suomessa*. Helsinki: Finn Lectura.

Rissanen, T. 1985. *Viittomakielen perusrakenne*. Helsinki: Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12.

Salmi, E. & M. Laakso 2005. *Maahan lämpimään – Suomen viittomakielisten historia*. Kuurojen Liitto ry. Helsinki: Libris Oy.

Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma.

Helsinki: Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 60.

Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 158.

Takkinen, R. 2002. *Käsimuotojen salat.*

Viittomakielisten lasten käsimuotojen omaksuminen 2–7 vuoden iässä. Kuurojen Liitto ry, Helsinki: Deaf Studies 1.

Takkinen, R., T. Jantunen & O. Ahonen 2015. Finnish Sign Language. — B. J. Jepsen, G. De Clerk, S. L. Kiingi & W. B. McGregor, red. *Sign Languages of the World.* Berlin: De Gruyter Mouton.

Viittomakielen kuvasanakirja 1973. Kuurojen Liitto r.y.

<http://suvi.viittomat.net/>

https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland/teckensprak [Finlands teckenspråk]

<http://www.kuurojenliitto.fi/fi/viittomakielet/viittomakielet-ja-viittomakieliset> [Finlands Dövas Förbund, teckenspråken och de teckenspråkiga, på finska]

https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/oppiaineet_ks/viittomakieli [Centrum för teckenspråk, Jyväskylä universitet; på finska]

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2015/20150359?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=teckenspr%C3%A5kslag> [Teckenspråkslagen]

Romani

Finlands **romani** hör till de europeiska romanidialekternas nordliga grupp. Romani är ett indiskt (ur)språk talat av migranter från Indien i början av tideräkningen. Det är ironiskt och tragiskt att de av nazisterna hyllade ”ariska dragen” härstammar bland annat just från romerna, av vilka hälften (kanske 500 000) blev offer för Förintelsen.

Finlands romer kallar sig *kaalo* (pluralis *kaale*). En medlem av den etniska gruppen heter på svenska *rom*, uttalat råmm. Det svenska ordet *zigenare* har blivit oanvändbart. Tidigare kallades romer nedvärderande för *tattare*, från senlatinets *tartarus*, ursprungligen hänvisande till turkiska stammar (tatarer).

Det kom romer till Tyskland på 1400-talet och till Norden på 1500-talet. Romani har alltså talats i Finland i 500 år. Romani fungerade länge internt för romer. Språket var deras enda egendom, som man inte ville avslöja för eller dela med utomstående. I knepiga situationer kunde man ha nytta av sitt hemliga språk. Romani har alltid varit ett vardagligt talspråk.

I Finland finns 12 000 romer. Många

är tvåspråkiga med finska som huvudspråk, men många kan också svenska. Cirka 3 000 bor mer eller mindre permanent i Sverige och ambulerar mellan länderna. Finländsk romani innehåller många tillfälliga lån från finskan och svenskan. Cirka 30 procent av romerna använder romani ibland. Språkets ställning började försvagas efter kriget, då samhällets nivelleringsstendenser (obligatorisk undervisning mm.) tilltog och en stor del av romernas traditionella yrken försvann.

Finländsk romani har förfinskats starkt till uttal och syntax på grund av låg status, långvariga språkkontakter och många översättningslån. Det genuina grundläggande ordförrådet omfattar 2 500 ord. Svenskan har starkt påverkat ordförrådet: *kväll* är *kvella*, *vänta* är *ventavaa*.

Två finska romer, 1960-talet (foto: Ismo Hölttö).

Den skriftliga odlingen av romani började sent. Fram till år 2007 hade det i Finland publicerats 13 böcker på romani i Finland, 2 000 sidor. Den första skriften år 1939 var en andlig sångbok. Hälften av böckerna är läroböcker i romani. Den produktivaste författaren är Viljo Koivisto, själv rom, som skrivit flera läroböcker och en finsk-romani ordbok år 2001, *Finitiko-romano laavesko liin*. Pertti Valtonen, Viljo Koivisto och Henry Hedman har

alla översatt evangelier till romani. Också några romaner har utkommit. Föreningen Romano Missios tidning *Romano Boodos* (från 1970) är ett medel för sammanhållning mellan romer och ett organ för att öva skriftlig framställning, så också tidskriften *Elämä ja Valo* som utges av en förening med samma namn.

Romano Boodos – Tidning för Finlands romer.

Utvecklingen av skriftlig romani har gått långsamt. Samfundet av talare är heterogent och det har inte funnits en allmän accepterad skriven standard. Ortografin är dock nu rätt väl

etablerad. Det skriftspråkliga uttrycket är ändå viktigt för att stöda den romska identiteten, rädda språket, öka dess status och utvidga antalet domäner där det kan användas. En etablerad skolgång vore av största vikt liksom läroböcker och annat behövligt material på romani.

Undervisningen på romani startade på 1970-talet. Grundskoleundervisningen tog sina första steg på 1980-talet, speciellt i Helsingfors och Esbo. I slutet av 1990-talet fick av 1 700 romanibarn 250 undervisning i romani på tio olika orter. På 2000-talet har undervisningen tyvärr retarderat även om romani enligt grundskolelagen kan vara undervisningsspråk.

Vid Helsingfors universitet har det sedan 2012 varit möjligt att avlägga en studiehelhet på 60 studiepoäng i romani och romsk kultur.

Utforskningen av finländsk romani har traditioner. Redan år 1902 publicerade Arthur Thesleff en viktig ordbok över romani. År 1961 disputerade Raino Vehmas för doktorsgraden vid Åbo universitet med en avhandling om de finska romernas ackulturering. Pertti Valtonen skrev på 1960-talet sin licentiatavhandling om romanins historiska utveckling. År

2007 utkom Kimmo Granqvists omfattande monografi om romanins ljud- och formstruktur. Den av Panu Pulma (2015) redigerade 500-sidiga volymen *De finska romernas historia från svenska tiden till 2000-talet* är ett storverk om hela ämnesområdet. Vid Helsingfors universitet har Pia Brandt-Taskinen och Helena Pirttisaari inom allmän språkvetenskap skrivit pro gradu -avhandlingar om romanins form- och satslära.

romani romano *m.* {romanesko, romanc, romanengo}, roma(n)seel *m.* {roma(n)seelesko, roma(n)seele, roma(n)seelengo}
romanikieli romano tšimb
romanikielinen romano tšimbakiiro
romanikulttuuri romano kulttuures
romanilaisittain romancs, roma(n)seel
romanimies rom *m.* {rommesko, roma, rommengo}
romaninainen romni *f.* {romjako ~ romnijako, romja ~ romnijako, romjengo ~ romnijengo}

Ur ordboken Koivisto (2001).

Ur ordboken Koivisto (2001).

Delegationen för romska ärenden (grundad 1956) vid social- och hälsovårdsministeriet utvecklar samarbetet mellan romer och myndigheter samt understöder arbete mot diskriminering. Det här är ett spetsprojekt för statsminister Juha Sipiläs regering, tillsatt år 2015. Politikerna har under de senaste 20 åren visat ett ökat intresse för de små minoriteterna. Radio Suomi har från 1995 sänt nyhetsprogrammet Romano Mirits med 15 minuters utsändningar varje tisdag. Den första gudstjänsten på romani ordnades i Åbo 1995.

Vid Institutet för de inhemska språken finns en språknämnd för romani, som har till uppgift att ge råd och normer rörande användningen av romani, både på ett allmänt och ett mera detaljerat plan.

Föreningen Elämä ja Valo administrerade under åren 2005–2008 ett projekt för att revitalisera romani genom så kallade språkbön, avsedda för att barn under skolålderns skulle lära sig romani av romer med genuin språkbehärskning. Kontinuitet uppnåddes dock inte.

Trots att romernas samhällsställning blivit bättre under de senaste decennierna är de fortfarande i en mycket sämre socioekonomisk position än övriga finländare. Romernas ställning är svår också på arbetsmarknaden trots att deras utbildningsnivå höjts tack vare vuxenutbildningen. Men som språk är romani i dagens Finland ytterst utsatt eftersom romska föräldrar numera bara i undantagsfall själva behärskar och förmedlar språket vidare till sina barn.

Granqvist, K. 2007. *Suomen romanin äänne- ja muotorakenne*. Helsinki: Suomen Itämaisen Seuran suomenkielisiä julkaisuja 36.

Granqvist, K. 2015. Romanikielen historia Suomessa. — Pulma 2015, red.

Hedman, H. 1996. *Sar me sijjavaa romanes*. Jyväskylä: Opetushallitus.

Koivisto, V. 2001. *Suomi–romani–sanakirja. Finitiko–romano laavesko liin*. SKST 811, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 117. Helsinki: SKS och Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Leiwo, M. 1991. Suomen romanikielen vaiheista. — Nyholm 1991, red.

Nyholm, L. 1991, red. *Kielet kohtaavat*. Meddelanden B:14. Helsinki: Helsingfors universitet, Nordica.

Pulma, P. 2015, red. *De finska romernas historia från svenska tiden till 2000-talet*. Helsingfors: SLS; Stockholm: Atlantis.

Romanikielen kielipoliittinen ohjelma. 2009. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 156.

Vehmas, R. 1959. *Suomen romaniväestön ryhmäluonne ja akkulturoituminen*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja B:81.

Åkerlund, T. 1991. Romanikieli. — Nyholm 1991, red.

https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om__sprak/sprak_i_finland/romani

Tatariska

I Finlands ryska trupperheter fanns det på 1830-talet tatarer från områdena kring Volga och Ural. En del av dem deltog i befästningsarbetena på Sveaborg och Bomarsund. Dessa första tatarer antingen dog eller återvände till Ryssland. Senast på 1870-talet bodde det tatarer i Helsingfors.

På 1870-talet började en ny flyttningsrörelse. Från tatarbyar i Nizjnij Novgorod flyttade tatarer först till St Petersburg och sedan vidare till Finland. Ofta var det handlare och jordbrukare som kommit då jordägförhållandena försämrats. Många blev gårdfari- och torghandlare i södra Finland. Det kom tatarer också efter år 1917 (då gränsen i princip stängts) ända fram till 1925. Enstaka familjer anlände i början av 1930- och 1940-talen. De senare komna förstärkte gruppens identitetskänsla och bromsade upp dess assimilering. Gårdfarihandeln omvandlades så småningom till kommers i butiker, speciellt i städerna. De flesta tatariska handelsmännen verkade inom segmenten pälsar, filtar, tyger och senare mattor.

Tatarerna är en stabil etnisk, religiös, kulturell och språkligt

distinkt grupp. Den har integrerats väl och är en erkänd nationell minoritet. Tatarernas kulturförening (grundad 1935) heter *Finlandiya Türkleri Birliđi* (Finlands turkars förening). I föreningens stadgar nämns inte tatariska språket.

Logon för Finlands turkars förening.

Efter trosfrihetslagen 1923 grundades Finlands muhammedanska församling 1925, från 1963 Finlands Islamförsamling. En församling grundades i Tammerfors 1943. År 1990 hade de över 800 medlemmar, de flesta i Helsingfors, Åbo, Tammerfors, Träskända och Hyvinge. Yrkesstrukturen har diversifierats på grund av ökad skolning, precis som på andra håll i samhället.

De finska tatarerna talar en **misjärdialekt** av **kazantatariska**, som hör till de turkiska språkens nordvästra gren, kiptsjak-grenen. Till dess talområden i Ryssland hör

Mordvinien, Tatarstan, Nizjnij Novgorod, Tjuvasjen, Basjkortostan, Volgograd och Saratov. I dagens värld finns 7 miljoner talare av tatariska. Till turkspråkens oguz-gren hör bland andra turkiska, azerbajdzjanska och turkmeniska. Finlands tatarer är till 95 procent misjärtatarer.

Finlands tatarsamfund har idag knappt 700 medlemmar. Språket har alltid varit ett hemspråk och ett språk som används släktingar emellan. Det har också använts mycket i föreningsverksamhet.

I talad tatariska finns mycket variation mellan generationerna, speciellt i uttalet. De äldstas tatariska är påverkad av ryskans fonetik, de yngres av finskan. Ord lånas från finskan. Finskans konsonantsystem är enkelt och detta har lett till utjämnings i finsk tatariska. Fonemen /b d g z/ har förlorat sin stämton och ersatts med finskans /p t k s/.

Tatariska har i Finland skrivits på två sätt, vilket har försvårat inlärningen av språket. Först användes arabiska bokstäver. Det finländska samhället och trycket från finskan har talat för latinska bokstäver men det har varit svårt att välja ortografi. På 1950-talet bestämde man sig i Finland för latinska bokstäver.

Undervisning i tatariska för barn ordnades på redan på 1920-talet. Den Finska turkiska folkskolan i Helsingfors var en fyraårig folkskola 1948–1969. Undervisningen skedde på finska och tatariska. På 1960-talet användes tidvis turkiska i stället för tatariska. År 1969 nedlades denna Västerlandets sista tatariska skola och man övergick till finska. Församlingen ordnar fortfarande undervisning i tatariska.

Sedan 1925 finns det en rik tatarisk litteratur: historia, historiker, levnadsteckningar, memoarer, religiös litteratur, berättelser, dikter, barnböcker, sångböcker osv. Många läroböcker har utkommit på tatariska med början från år 1935. Finlands turkiska förening FTB har från år 1948 (något oregelbundet) gett ut ett informationsblad. Från 2004 har Islam-församlingen gett ut nyhetspublikationen *Mähallä Habärläre*, som utkommer en eller två gånger om året på tatariska. Här ett utdrag ur en ledare skriven av Hamide Çaydamin år 2016:

- Ağımdağı yılda küp yañalıklar buldı. Alarnıñ kübesen bez sezgä jurnalıbızınıñ bitlärendä citkerergä tırışabız. Yañalıklar arasında berničä mäsilä jurnalıbızınıñ tomışına kagılganga kürä alar turında ayırım söylise kilä. (*Mähallä Habärläre*

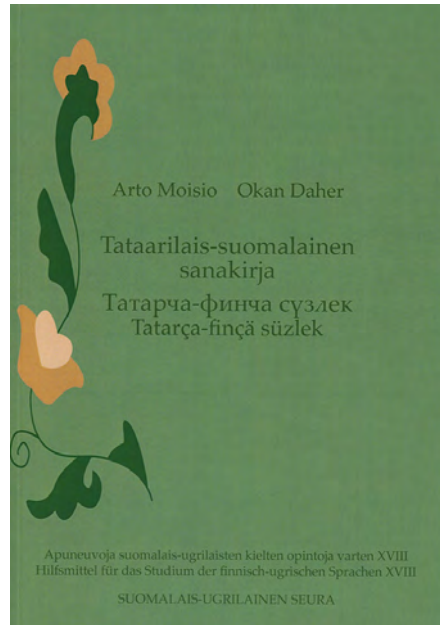

2/2016, s. 1)

• Under det nu pågående året har det kommit en hel del nyheter. Vi försöker meddela största delen av dem åt er i vårt nyhetsblad. Bland nyheterna finns det några rörande innehållet i vårt blad, som vi vill berätta för er speciellt gärna.

Harry Halén, Okan Daher och Feride Nisametdin har beskrivit de lingvistiska särdragen i Finlands tatariska. Moisio & Daher (2016) är en finsk-tatarisk ordbok. Den utgår från kazantatariskan, men introducerar också det finsk-tatariska ordförrådet. Daher (2016) beskriver Finlands tatarers kultur, historia och integrationsprocess.

År 2016 hade 189 personer i Finlands språkstatistik uppgett tatariska som sitt modersmål. På 1960-talet förekom det påtryckningar att registrera sitt språk som turkiska, men på senare tid har misjärdidentiteten förstärkts. I dagens tatarsamfund är det vanligt med mångspråkighet, bland annat tatariska – finska – svenska i olika kombinationer. Genom ingångna äktenskap har man fått nya inflytelser också från Kazan-tatariska. I slutet av 1960-talet började man odla kontakter till Kazan och åt andra håll. Intresset för tatariska och tatarisk litteratur samt misjärdialekten har ökat.

Tatarisk-finsk ordbok (Moisio & Daher 2016).

Bedredin, K. 2011, red. *Tugan tel — Kirjoituksia Suomen tataareista*. Helsinki: Suomen Itämaisen Seuran suomenkielisiä julkaisuja 39.

Daher, O. 1991. *Suomentataarien jälkeläinen*. — Nyholm 1991, red.

Daher, O. 2011. *Suomen tataarin oikeinkirjoitusperinteet*. — Bedredin 2011, red.

Daher, O. 2016. *Tatar Minority – Fully Integrated into Society*. — Daher et al. 2016, red.

Daher, O., L. Hannikainen & K. Heikinheimo-Pérez 2016, red. *National Minorities in Finland – Richness of Cultures and Languages*. Helsinki: Minority Rights Group Finland.

Halén, H. 1991. Suomen tataarivähemmistön kielellisestä sopeutumisesta. — Nyholm 1991, red.

Halén, H. 1999. Suomen tataarit. — Löytönen & Kolbe 1999, red. och Bedretdin 2011, red.

Leitzinger, A. *Suomen tataarit*. — Löytönen & Kolbe 1999, red. och Bedretdin 2011, red.

Löytönen, M. & L. Kolbe 1999, red. *Suomi – Maa, kansa, kulttuuri*. Helsinki: SKST 753.

Moisio, A. & O. Daher 2016. *Tataarilais-suomalainen sanakirja. Татарча-финча сүзлек. Tatarça-finçâ süzlek*. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki: Apuneuvoja suomalais-ugrilaisien kielten opintoja varten XVIII.

Mähällä habärläre. <http://tatar.fi/mh/>

Nisametdin, F. 2011 [1974]. Havainnot Suomen tataarien kielestä. — Bedretdin 2011, red.

Nyholm, L. 1991, red. *Kielet kohtaavat*. Meddelanden B:14. Helsinki: Helsingfors universitet, Nordica.

<http://www.ftb.fi/alku/> Suomen [Turkkilaisten Seura. Finlands turkars förening].

Jiddisch

Det fanns inga judar i Finland under svenska tiden. Sveriges lagar tillät judar att bo bara i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Karlskrona. Men det kom judar till Finland med den ryska armén efter 1820. En militär ukas gav år 1858 alla soldater som fått avsked ur ryska armén tillstånd att bosätta sig i Finland med sina familjer. År 1872 bodde det 500 judar i Finland.

Judarna fick medborgerliga rättigheter 1918. På 1930-talet fanns det 1 300 judar i Helsingfors och 500 i både Viborg och Åbo, alltså tillsammans över 2 000. Judarna hade kommit från västra Ryssland, speciellt från Nöteborg, guvernementen Tver och Novgorod samt områden i nuvarande Litauen och nordöstra Polen. År 1930 hade hälften fötts i Finland.

Judarna sysselsatte sig i långa tider

Synagogan i Åbo (foto: Wikimedia Commons).

främst med handel. Det gamla handelstorget Narinken i Helsingfors är en påminnelse om detta. Ordet *Narinken* är ett lån från ryskan: *na rynke* 'på torget'; *rynok* 'marknadstorg'.

Det vanligaste språket var **jiddisch** eller **judetyska** (*jiddisch-daitsch*, *jüdisch-deutsch*), speciellt dess nordöstra litauiska dialekt. Tyskans substantiv *Jude* uttalas på jiddisch *jid*, och därför är *Jiddisch* språkets namn på tyska på samma sätt som *Schwedisch* kommer från substantivet *Schwede*. Jiddisch uppkom i Rhendalen på 900-talet och kom med judiska migranter till Östeuropa på 1200-talet.

Jiddisch har influerats av hebreiska samt slaviska, romanska och andra språk. Jiddisch skrivs som hebreiska från höger till vänster, med bokstäver som kommer från hebreiskan. Det här kan skapa intrycket att jiddisch vore besläktat med hebreiskan, vilket alltså inte är fallet.

De tidiga migranterna till Finland talade jiddisch. Jiddisch har dock inte utlärts i Finlands skolor och inte heller använts officiellt som språket för Finlands judar. I Finland har det inte skrivit mycket på jiddisch, men nog predikats i synagogorna i Helsingfors och Åbo. Efter kriget har jiddisch talats i någon utsträckning. I Åbo

användes språket i en barnträdgård ännu på 1950-talet. Självfallet påverkades denna ringa användning av att det judiska samfundet var diskriminerat. En annan faktor har varit uppfattningen (ibland också bland judar) att jiddisch vore ett sekundärt blandspråk. Allt detta har påverkat de språkliga attityderna negativt.

Judarna i Helsingfors och Åbo övergick på ett par decennier till att använda svenska som huvudspråk. I båda städerna hade svenskan en stark ställning i början av 1900-talet. I Helsingfors hade många judar flyttat in i slumområdena i Rödborgen och Gräsviken. I slutet av 1800-talet hade 600 av 700 judar i Helsingfors jiddisch som huvudspråk.

Men redan år 1900 hade andelen sjunkit till 262/626, alltså drygt 40 procent, och år 1924 till 136/954, 14 procent. Året 1930 är det sista då Helsingfors stads statistiska årsbok nämner antalet talare av jiddisch, 77, varav många var tvåspråkiga med svenska som sitt andra språk. I Viborg orienterade judarna sig mot finskan direkt.

Antalen berättar inte hela historien. Mångspråkighet är typiskt för små minoriteter. Språkpaletten för Finlands judar har varierat mellan jiddisch, ryska, svenska, finska och hebreiska.

Jiddisch har talats åtminstone bland somliga äldre som hemspråk ännu på 1960-talet. På 2000-talet finns det judar som både talar och läser jiddisch.

När Judiska samskolan grundades 1918 i Helsingfors var dess undervisningsspråk svenska och jiddisch. Jiddisch var dock inte ett läroämne. Redan 1933 började skolan stegvis övergå till finska som undervisningsspråk. 1942 ändrades namnet till Helsingin juutalainen yhteiskoulu. Språkbytet skedde för andra gången. Det var viktigt med grundliga kunskaper i landets huvudspråk, speciellt som många judar verkade i handelsbranschen. Svenskan var dock ännu länge hemspråk. De äldsta judarna är ännu idag ofta svenskspråkiga, medelålders judar tvåspråkiga på finska och svenska, yngre judar ofta enspråkigt finska.

1977 blev skolans namn Juutalainen koulu, idag är det Helsingin juutalainen yhteiskoulu, en grundskola upprätthållen av Helsingfors judiska församling. I skolan undervisas i judisk religion och tradition samt i hebreiska. Elevantalet är kring 100.

Det har inte skrivits mycket på jiddisch i Finland. I början av 1900-talet försökte man använda det hebreiska alfabetet, men det visade sig

svårt att trycka texterna. På 1920-talet testades också latinska bokstäver. Det publicerades ännu efter kriget på hebreiska och jiddisch med hebreiska bokstäver, men detta tynade av på 1980-talet.

År 2004 granskades vid Helsingfors universitet Simo Muirs doktorsavhandling *Yiddish in Helsinki. Study of a Colonial Yiddish Dialect and Culture*. Den innehåller en beskrivning av jiddisch i Finland.

Uppfattningarna om hur många talare av jiddisch det nu finns i Finland varierar starkt. På grund av inflyttning från olika håll är den judiska gemenskapen i Finland heterogen. Judiska församlingen i Helsingfors sänder idag ut sina nyhetsbrev på fem språk: finska, svenska, engelska, ryska och hebreiska – men inte på jiddisch. Klart är att den unga generationens kunskaper är begränsade och att jiddisch i Finland är en utrotningshotad språkform. I språkstatistiken från slutet av år 2016 har en person registrerat sig som talare av jiddisch.

Konsertprogram på jiddisch 1930 (Muir 2004).

De miljoner östeuropeiska judar som förintades talade till största delen jiddisch. I Sverige finns idag 20 000 judar, av vilka 4 000 talar jiddisch som är ett av Sveriges officiella minoritetsspråk.

Daher, O., L. Hannikainen & K. Heikinheimo-Pérez 2016, red. *National Minorities in Finland – Richness of Cultures and Languages*. Helsinki: Minority Rights Group Finland.

Harviainen, T. 1991. Jiddischjä ja venäjää, ruotsia ja soomea. — Nyholm 1991, red.

Harviainen, T. & K.-J. Illman 1998, red. *Juutalainen kulttuuri*. Helsinki: Otava.

Kantor, D. 2016. *Finnish Jewry – A Well Organised Minority*. — Daher et al. 2016, red.

Liebkind, K. 1991. Jiddisch är en känsla. — Nyholm 1991, red.

Muir, S. 2004. *Yiddish in Helsinki. Study of a Colonial Yiddish Dialect and Culture*. Helsinki: Studia Orientalia 100. [bilden]

Muir, S. 2009. Jiddišistä ruotsin kautta suomeen: Helsingin juutalaisten kielenvaihtoista ja etnolektistä. — *Virittäjä* 113:4.

Nyholm, L. 1991, red. *Kielet kohtaavat*. Meddelanden B:14. Helsinki: Helsingfors universitet, Nordica.

Torvinen, T. 1989. *Kadimah – Suomen juutalaisten historia*. Helsinki: Otava.

<http://jchelsinki.fi/sv/node/217978> [Om judiska skolor]

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2515876>

Karelska

(Skribent: Vesa Koivisto, översättning
F. K.)

Benämningen **karelska** avser här en helhet, **karelska-olonetsiska**, med två huvudvarianter. Den ena är **olonetsiska** (2 på kartan), den andra (egentlig) **karelska** (1 på kartan), som har två undervarianter, den nordliga dialekten **fjärrkarelska** (viena) samt **sydkarelska**. I Ryssland har man också betraktat **lydiskan** (3 på kartan) som en karelsk dialekt, men lydiskan har i Finland ansetts vara ett eget språk. Det finns forskare som betraktat också olonetsiskan som ett skilt språk.

Karelska talas i två stater, Ryssland och Finland. Karelskan är ett *gammalt inhemskt språk* på sitt område, där dess talare har bott redan innan de nuvarande statsgränserna kom till.

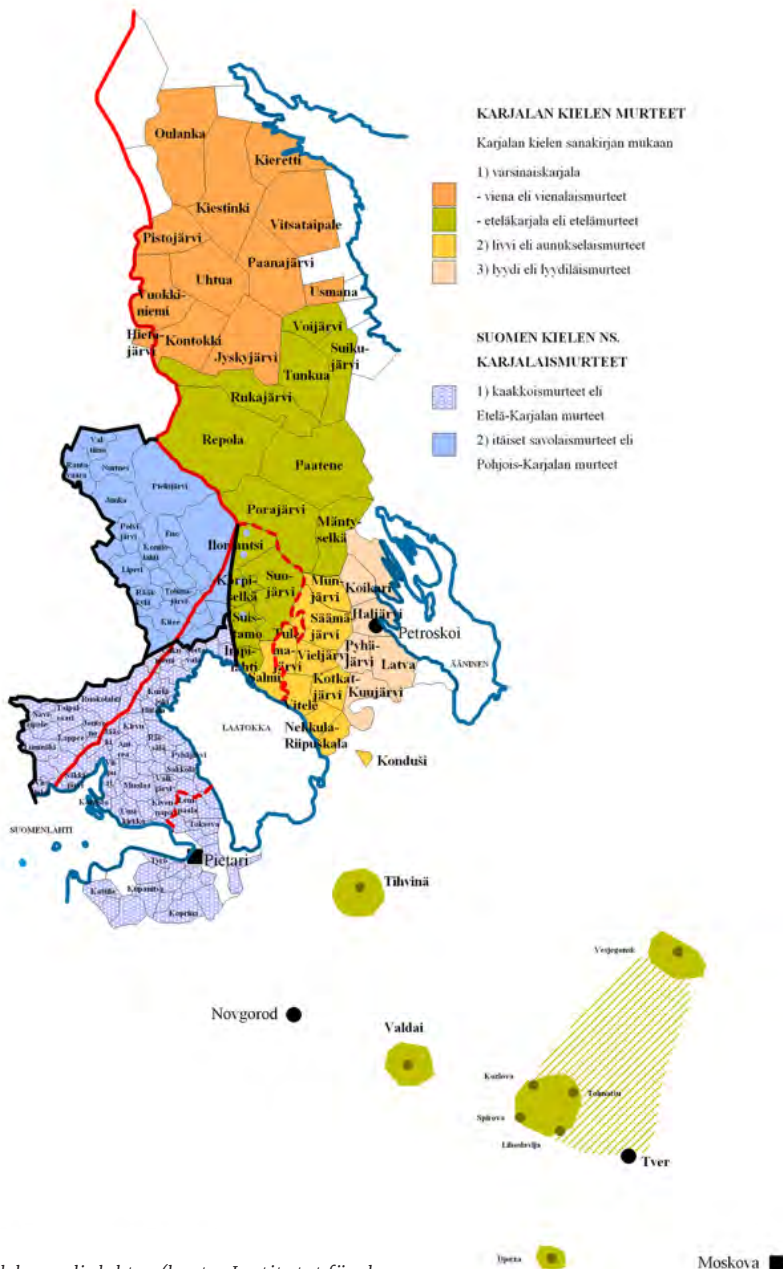
Det karelska områdets språk – karelska, finska, lydiska, vepsiska, samiska och ryska – har länge varit i beröring och påverkat varandras utveckling. Karelskans närmaste släkting är finskan, vars östliga dialekter har samma ursprung som karelskan. Karelskan började utvecklas till ett eget språk senast för ett tusental år sedan. Den största

skillnaden mellan finska och karelska är ryska språkets påverkan på karelskan.

Karelskan har fortlevt som ett bruksspråk för närmiljön, ett språk för byar och familjer med vilket man inte har kommunicerat med yttvärlden, inte heller med makthavarna. Språket har inte använts som undervisningsspråk i skolan och har inte odlats nämnvärt i skriftlig form. Det här gäller karelskan både i Finland och i Ryssland.

På senare tider har karelskan varit ett kommunikationsmedel för en mestadels minskande och åldrande befolkning i sin närmiljö. Å andra sidan har karelskan en obestridlig litterär användning. Man har strävat efter att utvidga dess användningsområden och få folk att använda sitt språk i olika situationer. Typiskt för dagens karelska är användarnas flerspråkighet där karelskan i allmänhet inte är det starkaste språket.

Antalet talare av karelska har på 1900- och 2000-talen sjunkit kraftigt. Nu är karelskan ett utrotningshotat språk, med Unescos definition ”definitely endangered” (definitivt hotat). Barnen talar inte mera karelska och en snabb lingvistisk och etnisk

Karelskans dialekter (karta: Institutet för de inhemska språken).

assimilering är på gång.

I Finland har antalet talare av karelska fallit från drygt 40 000 under andra världskriget till kanske 4 000. Språkets öde blev att det karelska språksamfundet i Finland efter krigens splittrades över hela landet då man blev tvungna att plötsligt lämna de ursprungliga språkområdena i Gränskarelen (se kartan). Konsekvensen blev ett omfattande språkbyte till finska. Uppgifter om antalet talare av karelska hittas inte i Finlands språkstatistik. Talarna har inte kunnat registrera sitt språk och därför kan man endast lägga fram uppskattningar av antalet talare. Karelska har man kunnat registrera som modersmål först 2011.

Enligt Matti Jeskanen fanns det i Finland i början av år 2000 omkring 5 000 talare av karelska. På basen av befolknings- och religionsuppgifter har Tapio Hämynen bedömt att det i Finland år 2009 fanns 1 700 talare av karelska i Finland med sitt ursprung i Gränskarelen. Anneli Sarhimaa har bedömt att det finns 11 000 ganska goda talare av karelska och dessutom 20 000 som förstår språket. I de här siffrorna ingår alla finskkarelska talare av livvi- och sydkarelska. I dagens Ryssland torde det finnas 20 000–30 000 talare av karelska. Antalet

kanske är större men det kan inte bekräftas.

Karelskan har ingen officiell ställning och är inte ett skol- eller administrationsspråk varken i Finland eller Ryssland. Talare av karelska i Finland har fallit mellan stolarna i den statliga språkpolitiken och språklagstiftningen. Karelskan har hamnat i skymundan genom att ha betraktats som finska och blivit kallad en finsk dialekt. Karelskans ställning i det finländska samhället är betydligt sämre än alla andra gamla inhemska språks ställning. I praktiken noteras inte karelskan alls i lagstiftningen, varken i grundlagen eller i språklagarna fastän alla andra inhemska språk (finskan och svenskan som nationalspråk, de samiska språken som ursprungsspråk, romani samt teckenspråken) och deras talargrupper nämns till namnet.

Karelskan nämndes första gången i en förordning år 2009, då karelskan inkluderades bland de språk på vilka Finland tillämpar den Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk av år 1992. Finland förbinder sig dock bara till att regelbundet vart fjärde år rapportera till Europarådet om de i förordningen nämnda språkens ställning. Karelskan togs med i statsrådets berättelser 2009

och 2013 om tillämpningen av språklagstiftningen.

Frågan om det karelska skriftspråket är viktig och aktuell. Karelska har skrivits redan i ett par hundra år (Matteusevangeliet översattes till tverkarelska redan år 1820). Det har utkommit publikationer på karelska i större utsträckning under de senaste 20 åren. I Ryssland har man sedan 1990-talet utvecklat och använt två varieteter av skriftspråk, livvikarelska och fjärrkarelska. Det publiceras regelbundet på bägge. Det har också publicerats en del på tverkarelska och lydiska. I Finland har det mestadels publicerats på livvi. Sydkarelskan har ingen standardiserad skriven form. Frågan om ett eventuellt gemensamt karelskt skriftspråk (eller flera) är för närvarande öppen.

Viktiga forum för skriven karelska är de regelbundet utkommande tidningarna och tidskrifterna. *Karjal Žurnalu* är en nättidning för Finlands karelsktalande (verkolehti.karjal.fi). Den utkommer i huvudsak på livvi på nätet och dessutom i pappersform fyra gånger om året. Från år 2012 har man kunnat få statsunderstöd för att publicera en tidning eller nättidning på karelska. En viktig upprätthållare av karelskan och en föreningslänk karelare emellan är tidningen *Oma*

Mua, som utkommer en gång i veckan i Ryssland både på livvi- och fjärrkarelska. *Oma Mua* finns också på nätet (www.omamua.ru). I Tver publiceras tidningen *Karielan šana* på tverkarelska och ryska ungefär en gång om året.

Foto: Institutet för de inhemska språken.

Institutet för de inhemska språken har publicerat den karelska ordboken *Karjalan kielen sanakirja* (också på nätet). På 2000-talet har det utkommit grammatikbeskrivningar både för livvi- och vienakarelska samt ordböcker för finska-livvikarelska och livvikarelska-finska.

År 2008 grundades en professur i karelska språket och kulturen vid Östra Finlands universitet (campus Joensuu). På 2000-talet har karelskan fått mera publicitet och synlighet också utanför universitetet. Det var viktigt att

Rundradion började sända nyheter också på karelska. En Wikipedia på tre karelska dialekter är under uppbyggnad. År 2017 startar ett omfattande revitaliseringsprogram för karelskan med stöd av finska staten.

Oma Mua (foto: Vesa Koivisto).

Jyškyjärvi by i Fjärrkarelen 2013 (foto: Vesa Koivisto).

Hämynen, T. 2013. Rajakarjalaisen kieliyhteisön rapautuminen ja karjalankielisten määrä Suomessa. – Suutari 2013, red.

Jeskanen, M. 2005. Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. – M. Palander & A.-M. Nupponen, red. *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 215–285. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Koivisto, V. 2017. Karjalan kielestä ja sen tutkimuksesta 2000–luvulla. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 97.

Palander, M., P. Zaikov & M. Uusitupa 2013. Karjalan kielen tutkimusta ja opetusta kahden puolen rajaa. – Suutari 2013, red.

Sarhimaa, A. 2013. *Karjalan kieli Suomessa. ELDIA-projektin tuloksia. Studies in European Language Diversity* 27.1. Mainz.

Sarhimaa, A. 2017 [i tryck]. *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Helsinki: SKS.

Suutari, P. 2013, red. *Karjala-kuvaa rakentamassa*. SKST 1389. Helsinki: SKS.

<http://www.eldia-project.org/index.php/fi/kielet-ja-puhujayhteisoet/karjalan-kieli/413-karjalan-kielestae>

http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/kks_etusivu.cgi

*Bärare av tverkarelsk kultur 2016 (foto:
Vesa Koivisto).*

Ryska

Liksom tatarer och judar kom det på 1800-talet etniska ryssar till Finland, bland annat som gårdfarihandlare med sina varor i en väska (fi. *laukkuryssä* 'väskrysse'). Det kom också ortodoxa präster, munkar, soldater, stenläggare, befästningsarbetare och naturligtvis befattningshavare i tsarens byråkrati, med generalguvernören högst upp i hierarkin. Sveaborg utanför Helsingfors lydde under tsarens jurisdiktion som rysk enklav. År 1917 fanns det 125 000 ryska soldater i Finland. På Karelska näset kunde det finnas 100 000 sommargäster från St Petersburg.

Upphovsmannen till tsarens beryktade Språkmanifest av år 1900 var generalguvernör Nikolaj Bobrikov. Svenskan och finskan skulle ersättas som förvaltningspråk av ryskan inom en tioårsperiod. Guvernören började använda ryska som ämbetspråk 1901 och senaten gjorde det 1903. Undervisningen i ryska i Finlands skolor intensifierades. Förverkligandet av allt detta stoppades genom storstrejken 1905, men försöken lämnade en lång skugga efter sig.

Förtrycksperioderna under ryska tidens sista 20 år hade satt sina spår i finländarnas sinnen. I maj 1918 beslöt

Finlands senat att alla ryska medborgare skulle lämna landet inom fem dagar. År 1919 fann Helsingfors universitet för gott att lägga ner landets enda professur i ryska språket och litteraturen, visserligen delvis beroende på att den sista ämnesföreträdaren från Ryssland varit mindre framgångsrik i tjänsten. Professuren återupprättades 1947, i enlighet med artiklarna i fredsfördraget i Paris.

Det kom ryska flyktingar till Finland efter oktoberrevolutionen 1917 och senare. Till exempel efter upproret i Kronstadt 1921 kom det 8 000 personer. De flesta fortsatte vidare. Åren 1918–1943 fick 13 000 ryska medborgare finländskt medborgarskap. Enligt officiell statistik fanns det flest ryssar i Finland år 1930, 7 600 personer, och som minst knappa 1 500 personer år 1980.

Mer än 600 ryskspråkiga finländare deltog i krigens på finsk sida. Många tjänade i radiospaningen. Betydande resultat erhöles bland annat i striderna om Suomussalmi.

Efter krigens övervakade kontrollkommissionen kulturlivet i Finland. Till exempel ordnade en förening med namnet Kulturdemokratiska förbundet den 10

1900

SUOMEN

N:o 22

SUURIRUHTINANMAAN

ASETUS-KOKOELMA.

(Julkiluettava saarnastuonlistia).

Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistuskirja

venäjänkielen käytäntöön ottamisesta asiain käsittelyssä eräissä Suomen Suuriruhtinaamaan hallintovirastoissa.

Annettu Pietarhovissa, 20 (7) p:nä Kesäkuuta 1900.

Me NIKOLAI Toinen, Jumalan Armosta, koko Venäjänmaan Keisari ja Itsevaltiias, Puolaamaan Tsaari, Suomen Suuriruhtinas, y. m., y. m., y. m. Teemme täten tiettäväksi: Suomen Suuriruhtinaamaan yhdistettyä Venäjän Keisarikuntaan päätettiin Keisari Aleksander I:sen, muistossa Korkean-autuaan, tahdosta että venäjänkieli olisi, pääkielenä, vähitellen otettava käytäntöön maan hallintoa koskevia asioita käsiteltäessä. Tätä Armollista määräystä, jonka aiheutti huolenpito valtakunnan yhteyden vahvistamisesta, ei ole tähän asti pantu täytäntöön sen tähden ettei venäjänkieli ole ollut tarpeeksi levinnyt Suomessa. Tämän vaikeuden poistamiseksi on ryhdytty erilaisiin toimenpiteisiin, ja on myöskin hiljakoin valtakunnankielen taito julistettu pakolliseksi maan korkeampiin virkoihin pääsemistä varten. Kun Me nyt olemme katsoneet ajan tulleen omistaa venäjänkielille sille kuuluvan arvon virallisessa kirjevaihdossa ja asiain käsittelyssä Suuriruhtinaamaan virastoissa, olemme Me antaneet tämän asian sitä varten asettamamme erityisen Konferenssin harkittavaksi. Konferenssin antama lausunto, joka vastaa Meidän aikomuksiamme, tarkoittaa niiden toteuttamista asian laadun

Nikolai II:s Språkmanifest (1900).

november 1947 i Helsingfors en konsert, varvid framfördes bland annat Stalin-kantaten och Sången om det sovjetiska fosterlandet.

Under vänskaps-, samarbets- och biståndspaktens dagar 1948–1992 var det omöjligt för sovjetiska medborgare att få asyl i Finland. Fram till 1990 kom främst enstaka avhoppare och kvinnor som gifte sig finskt. Sedan kom en snabb förändring. Sovjetunionen kollapsade kring år 1990. Då fanns det 4 000 rysktalande i Finland.

I en tv-intervju 10.4.1990 konstaterade president Mauno Koivisto att vissa ingermanlänningar var etniska finländare och därmed berättigade att återvända till Finland. Han avsåg dem som var ättlingar till savolaxare och karelare, som flyttat till erövrade områden efter freden i Stolbova 1617. Rätten till återflyttning upphörde 1 juli 2016. Det kom cirka 30 000 återflyttare till Finland. Majoriteten var ryskspråkiga, cirka 40 procent behärskade finska fullständigt eller i någon utsträckning.

I slutet av år 2016 hade Finland 75 000 ryskspråkiga, av vilka 2/3 var kvinnor.

Finlands ryskspråkiga har inte

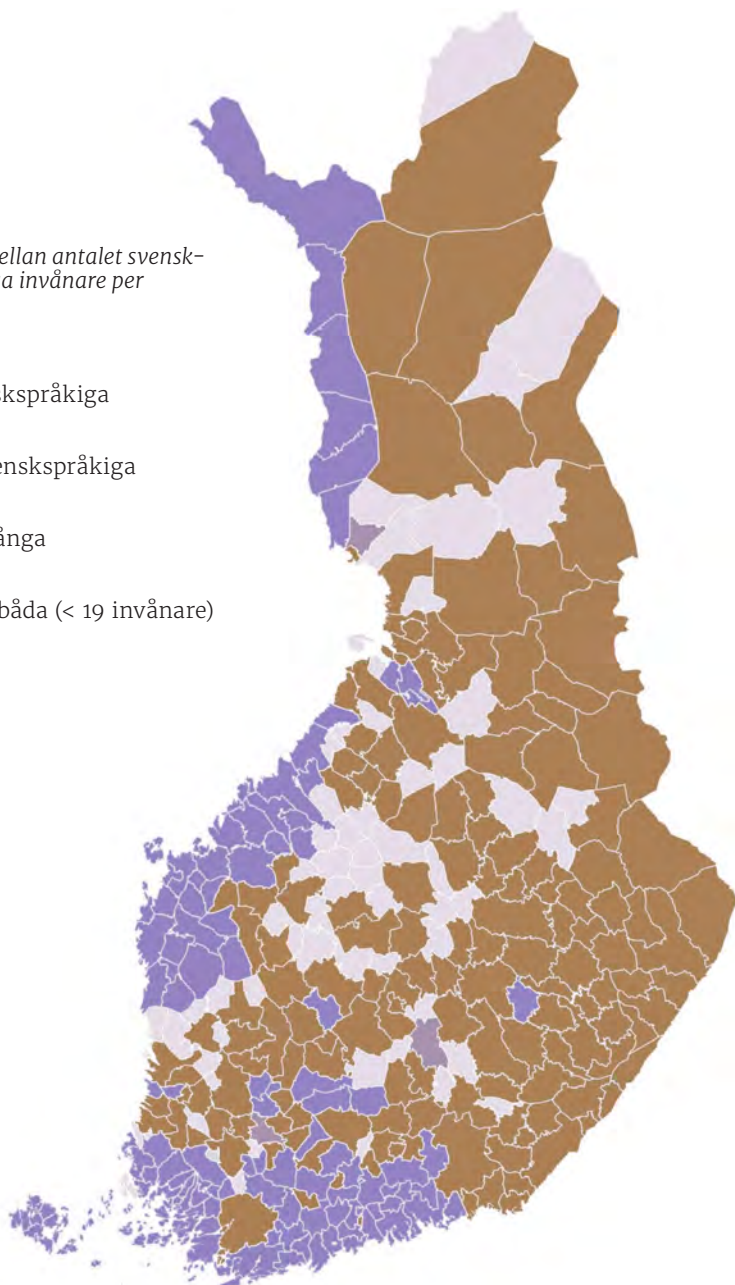
ställningen av gammal minoritet, som samer och romer, och inga språkliga rättigheter utöver dem som nya immigranter har. Av historiska och geopolitiska orsaker är situationen känslig, rentav tabubelagd. Om samma kriterier skulle tillämpas på rysktalande som på finsk- och svensktalande, skulle ryskan redan vara ett officiellt språk i Helsingfors, Esbo och Vanda. Helsingfors skulle kanske ha trespråkiga gatuskyltar, då vore Mannerheimvägen *Prospekt Mannergeima*. Man kunde gå skolan på ryska.

Ryska språket och litteraturen/kulturen är läroämne vid sex finska universitet. De finsk-ryska skolorna i Helsingfors och Imatra/Joensuu/Villmanstrand leder fram till studentexamen. Sedan 1990-talet har man hört ryska talas i Finlands större städer. Många butiker och hälsocentraler erbjuder service på ryska. Bibliotek står till tjänst med både rysk litteratur och ryska tidningar.

En prognos säger att det i Finland år 2050 skulle finnas 240 000 rysktalande. Putins "landspolitik" (*sootetšvennik* 'landsman') har redan visat klorna genom att Rysslands barnombudsman upprepade gånger blandat sig i

*Förhållandet mellan antalet svensk-
och ryskspråkiga invånare per
kommun 2011*

- fler ryskspråkiga
- fler svenskspråkiga
- lika många
- lite av båda (< 19 invånare)

finländska barnskyddsärenden. Den ryska språklagstiftningen nämner uttryckligen som ett mål att förstärka den ryska diasporans etniska och kulturella identitet.

Några framtida utmaningar kan avläsas ur kartan på föregående sida från Statistikcentralen, som kommunvis visar var det finns mera svenskspråkiga invånare (blå färg) eller ryskspråkiga (röd färg). Det finns många fler kommuner där de ryskspråkigas antal överstiger de svenskspråkigas.

Shenshin, V. 2016. Den ryskspråkiga befolkningens historia i Finland. — Wickström & Wolff 2016, red.

Tanner, A. & I. Söderling 2016, red. *Venäjänkieliset Suomessa*. Turku: Siirtolaisinstituutti, julkaisu 3/2016.

Wickström, M. & C. Wolff 2016, red. *Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekel*. Helsingfors: SLS.

<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1370662540973>

Halonen, M., P. Ihalainen & T. Saarinen 2015, red. *Language Policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and Multi-sited Comparisons*. Multilingual Matters 157. Bristol: Multilingual Matters.

Kurkinen, P. 1984, red. *Venäläiset Suomessa 1809–1917*. Historiallinen Arkisto 83. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Leinonen, M. 1991. *Suomessa puhuttu venäjä*. — Nyholm 1991, red.

Liebkind, K., S. Mannila, I. Jasinskaja-Lahti, M. Jaakkola, E. Kyntäjä & A. Reuter 2004. *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Helsinki: Gaudeamus.

Lähteenmäki, M. & S. Pöyhönen 2015. *Language Rights of the Russian Minority in Finland*. — Halonen et al. 2015, red.

Nyholm, L. 1991, red. *Kielet kohtaavat*. Meddelanden B:14. Helsinki: Helsingfors universitet, Nordica.

De främmande språken

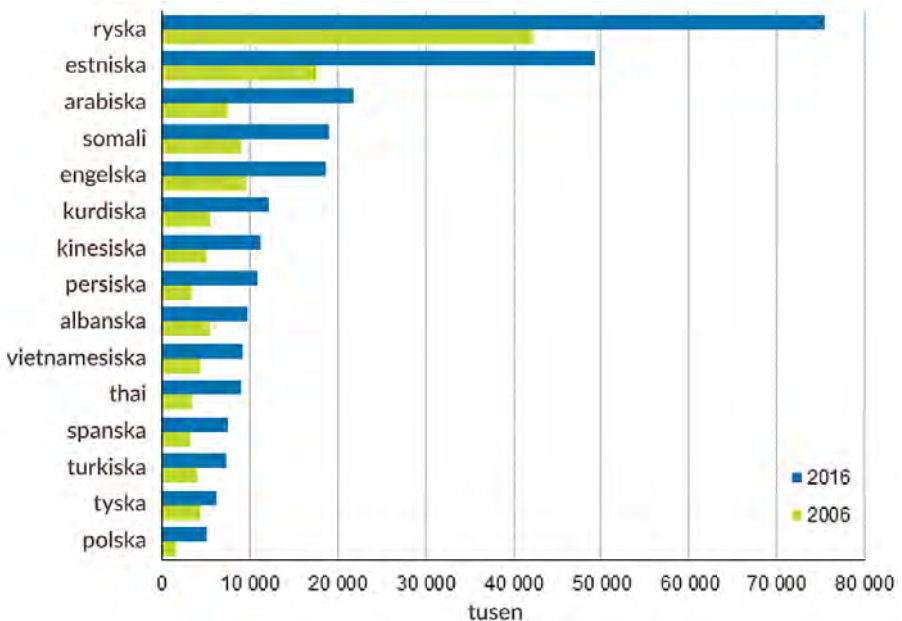
Alla andra språk än de ovan nämnda och i detalj behandlade är **främmande språk** (i praktiken också ryskan). År 1990 bodde det ungefär 25 000 utrikesfödda i Finland. Efter 1990 intensifierades inflyttningen speciellt från Ryssland, Estland och Somaliland. I början av år 2017 fanns det 354 000 talare av främmande språk. Under åren 1990–2016 växte andelen från 0,8 procent till 6,4 procent.

Befolkningsregistret innehåller uppgifter om modersmålet för alla personer som bor i Finland, registrerade enligt talarnas egna uppgifter. För barnens del är det föräldrarna som meddelar. Följande tabell (data: Statistikcentralen) ger talarantalen för de 16 vanligaste språken samt förändringen i procent från 2015 till 2016:

	N/2015	N/2016	%
finska	4 865 628	4 857 795	-0,2
svenska	290 161	289 540	-0,2
ryska	72 436	75 444	4,2
estniska	48 087	49 241	2,4
arabiska	16 713	21 783	30,3
somaliska	17 871	19 059	6,6
engelska	17 784	18 758	5,5
kurdiska	11 271	12 226	8,5
kinesiska	10 722	11 334	5,7
persiska	8 745	10 882	24,4
albanska	9 233	9 791	6,0
vietnamesiska	8 273	9 248	11,8
thai	8 582	9 047	5,4
spanska	7 025	7 449	6,0
turkiska	7 082	7 403	4,5
tyska	6 168	6 256	1,4

De enda språken som år 2016 backar i fråga om absoluta talarantal är finskan och svenskan. Bägge deklinerar med 0,2 procent, nota bene för tredje året i följd. Det är alltså inte fråga om en tillfällighet utan en trend. Alla främmande språk växer till sig. Arabiskan och persiskan växer exceptionellt snabbt. Orsaken är uppenbar: flyktingkrisen 2015 och det stora antalet asylsökande som talar dessa språk. Ryskan är, efter finskan och svenskan, klart och tydligt det tredje största språket i dagens Finland; estniskan fyra, arabiskan femma och somaliska sexa.

Talarna av de tre samiska språken har år 2016 utökats med ett tiotal, till 1 969. Tatariskan har 189 förstaspråkstalare. Utöver de 16 mest talade språken finns det i

De största grupperna av främmande språk vid slutet av åren 2006 och 2016 (Statistikcentralen)

språkstatistiken 143 språk till, alltså sammanlagt 159. Som kuriositet kan nämnas att bland språken med endast en talare i Finland ingår esperanto, frisiska, jiddisch, grönländska (kalaallitut), kymriska, latin (!) och rätoromanska.

Den officiella statistiken innehåller enbart de 159 språk i Finland som har en kod enligt standarden ISO 639-1 (där det ingår 182 levande språk). Utanför som en skild kategori i statistiken

finns en brokig kategori ”övriga språk” med nästan 7 000 informanter (se följande avsnitt ”Finlands 500 språk”).

Grafen ovan framställer tioårsutvecklingen 2006–2016 för de största främmande språken

Immigranternas språkliga och kulturella rättigheter framgår av lagar, förordningar och lägre föreskrifter. De centrala lagarna är grundlagen (731/1999), medborgarskapslagen

(359/2003), språklagen (423/2003) och lagen om främjande av integration (1386/2010). De innehåller principen om mångspråkighet och i dem stadgas också om rätten att studera finska och svenska samt det egna språket och den egna kulturen. Grundlagen stadgar i 17 § (halvfet stil tillagd):

- Samerna såsom urfolk samt romerna **och andra grupper** har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

Detta är förstas ett mycket allmänt och till föga förpliktande stadgande. I lagen om integration sägs i 3 § att med integration avses (halvfet stil tillagd):

- ... invandrarens och samhällets interaktiva utveckling med målet att ge invandraren de kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet samtidigt som invandrarens möjligheter att **upprätthålla sitt eget språk** och sin egen kultur stöds.

Längre fram i samma lag sägs att:

- Barnets åsikter ska utredas och barnet höras på ett språk som barnet förstår. (4 §)
- Myndigheten ska ordna tolkning eller översättning i ett ärende, om invandraren inte behärskar det språk, finska eller svenska, som enligt språklagen (423/2003) ska användas hos myndigheten...

Ärendet kan tolkas eller översättas till ett språk som invandraren kan konstateras förstå tillräckligt väl med hänsyn till ärendets art. (5 §)

- Vid en inledande kartläggning ska det göras en preliminär bedömning av ... behoven av språkutbildning ... (9 §)

• Det språkliga målet i integrationsutbildningen är att invandraren ska få fungerande elementära språkfärdigheter i finska eller svenska. (20 §)

- Målet är dessutom att främja goda etniska relationer och en dialog mellan olika kulturer och delaktighet för invandrargrupper samt stödja deras möjligheter att bevara sitt eget språk och sin egen kultur. (29 §)
- Som synes är dessa hela vägen mycket allmänt formulerade mål, som kommunerna förutsätts förverkliga.

Immigranternas språkundervisningsprogram har redan i sin nuvarande form konstaterats ha många problem: nivåkraven är diffusa, kötiderna långa, grupperna heterogena, undervisningsmetoderna inte alltid adekvata och undervisningens innehåll är inte alltid tillräckligt anknutet till kommande arbetsuppgifter eller yrkesområden.

Institutet för de inhemska språken startade 2011 ett projekt för att

utarbeta tvåspråkiga ordböcker för finska och de vanligaste främmande invandrarspråken där behovet är störst. Först ut är en finsk-somalisk ordbok med 30 000 uppslagsord som blir färdig 2017. Nästa blir en finsk-kurdisk ordbok på båda huvuddialekterna, först kurmandji och sedan sorani.

Daher, O., L. Hannikainen & K. Heikinheimo-Pérez 2016, red. *National Minorities in Finland – Richness of Cultures and Languages*. Helsinki: Minority Rights Group Finland.

Latomaa, S., S. Pöyhönen, M. Suni & M. Tarnanen 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. – Martikainen et al. 2013, red.

Lepola, O. 2000. Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. *Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. SKST 787. Helsinki: SKS.

Martikainen, T., P. Saukkonen & M. Säävälä 2013, red. *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Saukkonen, P[asi]. 2013. *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.

Saukkonen, P[asi]. 2016. Monikulttuurisuuden tilastointi kaipaa uudistamista. *Tieto & trendit* 4/2016. www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/index.html

Suomen virallinen tilasto (SVT):
Befolkningsstrukturen [nätpublikation]. ISSN=1797-5379. Helsingfors: Statistikcentralen [konsulterad: 31.3.2017]. Näadress: <http://www.stat.fi/til/vaerak/luo.html>

SVT = Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik.

Finlands 500 språk

Finlands befolkningsregister innehåller uppgifter om landets medborgare och fast bosatta utlänningar. Det språk som var och en rapporterar som sitt kodas enligt standarden ISO 639-1 med bokstavskombinationer som består av två tecken. Till exempel svenska kodas med kombinationen "sv", finska med "fi". Statistikcentralen får koderna och dessutom de språkanmälningar i klartext som inte har en kod enligt ISO 639-1.

Listans tredje vanligaste språk efter finska och svenska är ryska (75 444), tionde kinesiska 11 334, tjugonde franska 4 096, femtionde ibo (främst i Nigeria) 735, sjuttionde indiska marathi 323 och hundraade laotiska (Laos) med 47 talare. 36 språk har tio talare eller mindre. 16 språk har bara en (officiellt meddelad) talare i Finland, bland andra esperanto, grönländska (kalaallisut), jiddisch, kymrisk (wales), latin (!) och rätoromanska (Schweiz).

Standarden ISO 639-1 innehåller namnen på 182 levande språk. Det här är bara 2,6 procent av världens 7 000 språk, vilka dock täcker långt över 90 procent av världens befolkning. Av

dessa 182 språk är ett tjugotal helt utan (officiella) talare i Finland, bland andra eskimåspråken inuktitut och inupiaq, korniska, korsikanska, maori, navajo, ojibwa och occitanska.

Men dessutom talas det i världen 6 800 andra språk som inte tas upp i den begränsade standarden 639-1. Talare av dessa språk som vistas i Finland tas i språkstatistiken upp i kategorin "övriga språk" och deras antal var vid årsskiftet 2016/17 nästan 7 000. I relation till Finlands befolkningsmängd 5,5 miljoner utgör gruppen bara 0,13 procent men icke desto mindre är den viktig för en bedömning av den språkliga helhetssituationen i landet.

Jag fick av Statistikcentralen språkanmälningarna i kategorin "övriga språk". Materialet fördelar sig på ett tusental ortografiskt unika typer. Det finns mycket variation i anmälningarna, exempelvis har det kaukasiska språket ingusjiska meddelats på 25 olika sätt. Ett annat problem är det klassiska problemet om relationen mellan ett språk och dess dialekter. Den enda person som meddelar savolaxiska som sitt språk bör rimligen inte betraktas som talare av ett skilt språk, ännu mindre den skämtare som anser sig tala kalevala. Ett tredje problem är

dialektkontinuumen i tredje världens Afrika och Asien, där det finns mångspråkiga situationer av språkkontakt där samma språkform kan ha många olika namn.

Språkdatabasen *Ethnologue* (2017) strävar efter att vara en fullständig katalog över världens språk. Den dokumenterar den aktuella standarden ISO 639-3 för klassificering av världens språk. Varje språk tas där upp med en kod på tre tecken, såsom svenska = "sve" och finska = "fin".

Som skilda språk i de 7 000 "övriga" anmälningarna betraktade jag sådana som entydigt finns upptagna i *Ethnologue*. Det visade sig att det utöver de av Statistikcentralen enligt ISO 639-1 meddelade 159 språken finns talare av minst 350 språk till, alltså sammanlagt åtminstone 500.

Den största gruppen inom de "övriga språken" är talarna av de tibetansk-burmesiska dialekterna kayah-karen med sammanlagt 1 250 talare.

Övriga språk med hundratals talare är det västafrikanska mandinka 416, ingusjiska 393, assyriska/nyarameiska 280 (Irak och Syrien), sydsudanska dinka 258, filippinska cebuano 252, nigerianska edo/bini 249, jarai 239 (ett malaj-polynesiskt språk i Vietnam),

nordafrikanska tamazight/berber 169, karelska 161, sudanska moro 145 och irakisk kaldeiska 117.

Det finns ett tiotal språk i storleksklassen 50–100 såsom ingermanländska 53, 60 i storleksklassen 10–49 såsom udmurtiska 16, 140 i storleksklassen 2–9 såsom mordvinska 6, vepsiska 4 och hanti (ostjakiska) 2. Det finns inte mindre än 120 språk som officiellt har bara en talare i Finland, till exempel lydiska.

Cirka 400 människor har uppgett sig tala ett språk som inte går att identifiera med hjälp av *Ethnologue*. Typiska exempel är en oklar referens till ett geografiskt område ("Cameroon") eller till en språktyp ("Creole"), eller ett språknamn som inte påträffas i standardkällor eller ens på internet.

Bokstavligen är det egentligen inte korrekt att säga att det talas 500 språk i Finland. Om du är den enda talaren av ditt språk i ett främmande land kan du ju bara prata för dig själv, hålla monolog på det språket. Av de 500 språken är det 120 som enligt statistiken har bara en talare. 300 språk har mindre än 10 talare. Om det finns bara några talare av samma språk och de bor på olika platser

känner de inte nödvändigtvis till varandras existens och då kan det ju inte heller uppstå en språkgemenskap där språket faktiskt används för sina naturliga syften.

Låt oss anta att minimistorleken för en livskraftig språkgemenskap vore 50 individer. I den officiella statistiken är det 99 språk som kommer över den här ribban, och av de ”övriga språken” 23, sammanlagt kring 120 språk. Om den kritiska massan är 100 talare, skulle språkantalet vara $88 + 14 = 102$. Om gränsen vore 1 000 skulle antalet språk vara $43 + 1 = 44$. Säkert är att tiotals av de nyare språken kommer att fortleva i Finland i generationer och betydligt ändra det språkliga landskapet.

Ethnologue 2017. The Languages of the World.
<https://www.ethnologue.com/>.

Latoma, S. 2012. Kielitilasto maahanmuuttajien väestöosuuden mittarina. - *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (5).

Delegationens för språkärenden samråd 20.10.2016

Vid justitieministeriet finns sedan år 2004 en delegation för språkärenden. Delegationen är ett sakkunnigorgan med företrädare för olika samhällssektorer. Dess uppgift är att biträda ministeriet och att främja de språkliga rättigheterna. Som ordförande verkar professor Pirjo Hiidenmaa.

Delegationen höll den 20 oktober 2016 ett samråd med deltagare från Svenska Finlands folkting, Sametinget, Delegationen för romska ärenden, Delegationen för etniska relationer, Finlands Dövas Förbund r.f., Finlandssvenska teckenspråkiga r.f., Suomalaisuuden liitto ry och Karjalan kielen seura ry. Som slutsatser av diskussionerna framförde delegationen följande:

- Språkgrupperna i Finland är oroade för det försämrade språkklimatet. Attityderna har blivit hårdare och hos alla språkgrupper finns erfarenheter av nedvärderande uttalanden som riktats mot en person eller dennes egenskaper. Delegationen för språkärenden anser

det vara viktigt att regeringen tydligt fördömer all slags hatretorik och riktar tillräckliga resurser till förebyggande verksamhet som bygger upp ett positivt språkklimat. Myndigheterna har ett särskilt ansvar för främjande av språkliga rättigheter. Därför bör myndigheters kännedom om språkliga rättigheter och inställning till olika språk förbättras.

- Även om lagstiftningen i huvudsak håller nivån finns det ständiga brister i det praktiska förverkligandet av språkliga rättigheter. Delegationen betonar att de språkliga rättigheterna inte kan skiljas åt från de andra grundläggande rättigheterna. Vid beredningen av förvaltningsreformer ska regeringen se till att de språkliga rättigheterna tryggas och förverkligas både genom lagstiftning och genom finansiering. Reformernas språkliga konsekvenser bör bedömas systematiskt. Språkgruppernas synpunkter till exempel på överföringen av ansvaret för att ordna social- och hälsovårdstjänster ska tas på allvar. Reformerna får inte försämma förverkligandet av dessa rättigheter eller den faktiska tillgången till tjänster på eget språk.
- Språkgrupperna är en väsentlig del av Finland och det är viktigt att

upprätthålla goda relationer mellan de olika språkgrupperna. Regeringen bör regelbundet höra språkgrupperna både när det gäller reformer och även i övrigt. Därför ska ett samråd även i fortsättningen ordnas årligen för att diskutera aktuella frågor gällande språk och de språkliga rättigheterna.

- Delegationen fäster uppmärksamhet vid att Europarådets rådgivande kommitté som övervakar förverkligandet av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter i sina rekommendationer har lyft fram samma teman som samrådet: en konstruktiv dialog med samerna, verkställandet av nationalspråksstrategin samt de allt mer spända relationerna mellan etniska grupper.

http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/aktuell/tiedotteet/2016/10/kieliryhmatjamenisterilindstromkeskustelivat_ensimmaisillakieliasianneuvottelupaivilla.html
[läst 28.2.2017]

<http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/ministeriet/delegationerochnamnder/delegationenforsprakarenden.html>

ECRLM 2012. European Charter for Regional or Minority Languages. Application of the Charter in Finland. 4th Monitoring Cycle. A. Report of the Committee of Experts on the Charter. B. Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the application of the Charter by Finland. http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/FinlandECRML4_en.pdf

Språkbarometern 2016

Detta är ett referat enligt Lindell (2016).

I Finlands 33 tvåspråkiga kommuner bor ca 1,75 miljoner finländare. 140 000 svenskspråkiga bor i kommuner med finska som majoritetsspråk och 44 000 finskspråkiga bor i kommuner med svenska som majoritetsspråk. Dessa 184 000 medborgare utgör målgruppen för denna undersökning.

Språkbarometern undersöker hur väl de lokala språkminoriteterna (svensk- och finskspråkiga) får service på sitt eget språk och hur de upplever relationerna mellan språkgrupperna. Språkbarometern har ett brukarperspektiv, dvs. undersöker hur kommuninvånarna själva uppfattar den språkliga servicen och språkklimatet i hemkommunen. Språkbarometern har sedan år 2004 kartlagt kvaliteten på den språkliga servicen på minoritetsspråket i tvåspråkiga kommuner. I maj 2016 skickades en postenkät ut till ett slumpmässigt urval i respektive kommun. Totalt svarade 42 procent eller 3 704 personer på enkäten.

Undersökningen visar att finskspråkiga är betydligt nöjdare med den språkliga servicen för kommunala och statliga tjänster än vad svenskspråkiga är. Skillnaderna är stora i bedömningen av nödcentralen, räddningsväsendet och polisen. Även för social- och hälsovårdstjänster får servicen på svenska sämre betyg än servicen på finska. Det finns relativt stora lokala och regionala skillnader. Svenskspråkiga upplever språkklimatet mer negativt än vad finskspråkiga gör. Detta bekräftas av flera saker: de upplever att inställningen till andra språkgrupper har blivit sämre i Finland, de upplever att förhållandet mellan svensk- och finskspråkiga i kommunen blivit sämre och nästan varannan uppger att hen har blivit trakasserad och/eller diskriminerad pga. sitt språk. Däremot är finskspråkiga mindre nöjda med relationerna mellan finsk- och svenskspråkiga i hemkommunen än vad svenskspråkiga är. Både svensk- och finskspråkiga upplever att relationerna mellan språkgrupperna har blivit mer "varierande".

Lindell, M. 2016. *Språkbarometern 2004–2016. Forskningsrapport*. Helsingfors: Justitieministeriets publikation 52/2. http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1481790713420/Files/OMSO_52_2016_Sprakbaro_korj_3.2.17.pdf [konsulterad 24.4.2017]

2017

Lingsoft® Language Library

”År 1990 talade 25 000 personer i Finland ett främmande språk. I början av 2017 hade 354 000 personer anlänt från utlandet. Sammanlagt talar de runt femhundra olika språk. Dessa språkgrupper är redan större än Finlands små traditionella språkgrupper...”

Professor emeritus Fred Karlssons verk *Finlands språk 1917–2017* är ett samlingsverk om Finlands självständighets språk och språklandskap. Verket lyfter även fram de språkliga förändringskrafterna, orsakerna och följderna samt de eventuella smärtpunkterna i vår tid.

Finlands jubileumsårs kompakta språkbok presenterar de välkända nationalspråken och deras skeden. Hundraårsperspektiv byggs även upp för s.k. officiella och främmande språk. Vilka är de och hur har deras ställning utvecklats?

Verket och multimediapublikationen ges ut på tre språk och utgör en del av programmet för Finlands självständighets hundraårsjubileum.

Ladda ner *Finlands språk 1917–2017* som e-bok avgiftsfritt på adressen www.ellibs.com.

Webbplatser:

suomenkielet100.fi

finlandssprak100.fi

languagesoffinland100.fi

Twitter-konton:

@Suomenkielet100

@FinSprak100

@FinLanguages100

LINGSOFT LANGUAGE LIBRARY

Lingsoft Language Library är en serie avsedd för personer som arbetar med språk eller är intresserade av språk och som innehåller olika språkrelaterade verk: handböcker om språkbruk från olika branscher, läroböcker, guider och ordlistor. Serien utges på flera olika språk och verken publiceras oftast i elektroniskt format. Trevliga läsestunder för alla som arbetar och trivs med språk.

LINGSOFT – ETT FULLSERVICEFÖRETAG INOM SPRÅKTEKNOLOGI

Lingsoft är ett internationellt fullserviceföretag inom språkteknologi. Företaget erbjuder heltäckande tjänster och produkter som baserar sig på det talade och skrivna språket. Lingsoft Ab:s produkter bygger på egna menings- och ordanalyser med standardstatus i världen.

Lingsoft Ab erbjuder ditt företag alla de språkliga hjälpmedel som behövs för att nå framgång – allt från översättningar till skräddarsydda språkgranskningsverktyg och talstyrda tjänster.

Lingsoft Ab | Köpmansgatan 5 A, 20100 Åbo | Södra kajen 10, 00130 Helsingfors | www.lingsoft.

ISBN 978-952-6640-92-1 (hft.) | ISBN 978-952-6640-93-8 (EPUB)
ISBN 978-952-6640-94-5 (HTML) | ISBN 978-952-6640-85-3 (PDF)